

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

GAZİANTEP YÖRESİ ELDOKUMALARINDAN “KUTNU”
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Elif Alan

İstanbul-2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

GAZİANTEP YÖRESİ ELDOKUMALARINDAN “KUTNU”
ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Elif Alan

Tez Danışmanı
Yrd.Doç. Ülkü Akça

İstanbul-2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Elif ALAN

Anasanat Dalı : GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

Tezin Adı : GAZİANTEP YÖRESİ EL DOKUMALARINDAN “KUTNU” ÜZERİNE
BİR İNCELEME

21/06/2011 tarihinde yapılan savunma sınavında başarılı bulunan tez; kapsam, nitelik ve şekil yönünden **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Kurumu	İmza
Yrd.Doç.Ülkü AKÇA	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi
Sınav Jüri Üyeleri		
Prof.Günay ATALAYER	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi
Yrd.Doç.Sevim ARSLAN	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi
Yedek Jüri Üyeleri		
Prof.Şerife ATLIHAN	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi
Yrd.Doç.Başak SAÇLIOĞLU	M.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun 11/07/2011 tarih ve XIV-2 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof.Nilüfer ERGİN DOĞRUER

Müdür

ÖNSÖZ

Gaziantep'te kutnu dokumacılığının üretime geçmesine 1900 yıllarının başında rastlanmaktadır. Günümüzde Gaziantep'in önemli el dokumalarından olan kutnu üretimi çok fazla olmamakla birlikte turistik amaçlı olarak yapılmakta ve gereksinimi karşılamaktadır. Kutnu kumaşların ipliğinin boyanması, dokunması ve ütüleme gibi işlemleri alanında deneyimli farklı ustalarca yapılır.

Yüksek lisansın programında danışmanım Yrd.Doç. Ülkü Akça'dan aldığım "İkad dokumalar" adlı derste kutnu kumaşlar ilgimi çekti. Renklerinin canlılığı, ikad boyama tekniği ile desenlendirilmesi, dokuma öncesi ve sonraki işlemlerin çeşitliliği, örgüleri, kumaş dokusu ve günümüzde üretiliyor olması araştırma konum olarak seçmemi sağladı.

Bu çalışmada Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezinin kutnu ustası Ahmet Özbek başta olmak üzere kendi alanlarında beni bilgilendiren aba ustası Duran Künc'e ve sedefkar Ali Bayram Bakır'a, kutnu kumaş çeşitlerini anlatan, bilgilerini benimle paylaşan kutnu kumaş üreticisi ve satıcısı Kasım Kaygın'a, Gaziantep araştırmam sırasında yanımda olan ve fotoğraf çekimlerime yardım eden arkadaşım Neşe Doruk'a, kaynak araştırmam sırasında bana Gaziantep'ten kaynak gönderen Mustafa Yetkinşekerci ve oğlu Selami Yetkinşekerci'ye, bu konuyla ilgili pek çok çalışmasından yararlanmakla birlikte sözlü olarak da bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Prof.Günay Atalayer'e, ve kutnu kumaşları tanımamı sağlayan, konuyla ilgili olan tüm ayrıntıları anlatarak tüm sorularımı yanıtlamaya çalışan danışmanım Yrd Doç. Ülkü Akça'ya katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
GİRİŞ.....	VI
BÖLÜM 1- GAZİANTEP İLİ'NE GENEL BAKIŞ.....	2
1.1-Gaziantep'in Tarihçesi.....	2
1.2-Gaziantep'in Coğrafi Konumu.....	4
1.3-Gaziantep'in Ekonomisi.....	5
BÖLÜM 2-GAZİANTEP'İN EL SANATLARI.....	6
2.1-Maden İşlemeciliği.....	7
2.1.1-Gümüş İşlemeciliği.....	7
2.1.2-Bakır İşlemeciliği.....	9
2.2-Ahşap İşlemeciliği.....	11
2.2.1-Sedef Kakmacılığı.....	11
2.2.2-Zurnacılık.....	15
2.3.Deri İşlemeciliği.....	17
2.3.1-Köşgerlik Ve Yemencilik.....	17
2.4-Teksitil Sanatları.....	19
2.4.1-Kilim.....	19
2.4.2-Aba Dokumacılığı.....	22

2.4.3-Antepişi El İşlemeciliği.....	26
2.4.4-Antep Şalları.....	29
2.4.5-Kutnuculuk.....	30
BÖLÜM 3-KUTNU.....	30
3.1-Kutnu Tanımı Ve Terminolojisi.....	30
3.1.1.Kutnu Tarihçesi.....	33
3.2-Kutnunun Teknik Özellikleri.....	39
3.2.1-Kullanılan Hammaddeler.....	39
3.2.1.1-Çözü elyafı floş.....	39
3.2.1.2-Atkı elyafı pamuk.....	40
3.2.2-Desen Ve Renk Özellikleri.....	41
3.2.3-Kullanılan Örgüler.....	42
3.2.4-Kullanılan Tezgah Tipleri.....	47
3.2.5-Dokuma Öncesi İşlemler.....	51
3.2.6-Dokuma Sonrası İşlemler.....	67
3.3-KUTNU TÜRLERİ.....	71
3.3.1-Desenlerine Göre Kutnu Türleri.....	71
3.3.2-Kumaş Ağırlıklarına Göre Kutnu Türleri.....	72
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA.....	86
KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	88
RESİM LİSTESİ.....	88
TABLO LİSTESİ.....	93
SÖZLÜK.....	94

ÖZET

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Gaziantep, bu özel coğrafi konumu nedeniyle asırlar boyunca kültür, sanat ve ticaret merkezi olma özelliğini hakkıyla taşımıştır.

Gaziantep'in gelişen ve büyüyen sanayisinde hiç şüphesiz Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar devam eden geleneksel el sanatlarımızın katkısı büyük olmuştur. El sanatlarından gümüş işlemeciliği, bakır işlemeciliği, sedef kamacılığı, zurnacılık, köşgerlik ve yemenicilik, kilim dokumacılığı, aba dokumacılığı, Antep işi, Antep şalları ve kutnu dokumacılığı günümüzde sürdürülmektedir.

Kutnu adını Arapça kut'ndan alır. Tarihte özellikle kaftanlarda sarayın önemli dokuma kumaşlarından biri olmuştur. Giysilik olarak kullanıldığı gibi döşemelik olarak da kullanılmıştır. Gaziantep'te dokunan kutnu kumaşları farklı kalınlıkta renkli çizgilerden oluşan, atkısı pamuk ipliliği , çözüğü ipek ipliği olan dokumalardır. Çözgü ipliklerinde ipek elyaf yerine günümüzde floş kullanılmaktadır. Kumaşın yüzeyinde farklı renklerde çizgiler görülür. Çözgü sateni, rips ve bezayağı gibi temel örgüler kullanılmıştır. Desenlerine göre değişen çerçeve sayısı, ahşap el tezgahlarında dokunmuşlardır.

Dokunmadan önce floş iplikler devere de boyanmaya hazır çileler haline getirilir. Boyama boyahanelerde yapılır. Boyanan iplikler haşılanır ve kurutulur. Kavuklar haline getirilir ve taharı yapılarak dokuma tezgahına alınır. El tezgahlarında dokunduktan sonra ütüleme işlemi yapılarak satışa uygun hale getirilir. Kutnu kumaşlar örgülerine ya da desenlerine göre türleri vardır. Düz, çizgili, ikad boyama tekniğiyle desenlendirilmiş ve çiçekli olan kutnular vardır. Desenlerine, renklerine , örgülerine ya da yapıldıkları yerlere göre isim alır. Kutnî-i Bağdat, Kutnî-i Şam ve Kutnî-i Hind gibi. Osmaniye kişi adından ismini alan kutnular dandır.

SUMMARY

Gaziantep, which is situated on historical Silk Road, has been a culture, art and trade center for centuries because of its geographical location.

Traditional crafts which definitely go back to the first years of the establishment of the Republic of Turkey have contributed to the development and growth of the industry of Gaziantep. Some arts still continue in today: the embroidery of silver and copper, sedef kakmacılığı, zurnacılık, köşgerlik and yemenicilik, kilim dokumacılığı, aba dokumacılığı, the Antep embroidery of nakış, Antep şalları and kutnuculuk.

“ Kutnu”, the name of this work, comes from Arabic. It is one of the important woven goods of Ottoman palace kaftan. It was used for costumes as well as furnishing. Kutnu fabrics, especially woven in Gaziantep, have different thicknesses and colourful lines and their wefts are from cotton yarn and their warps are from silk yarn. In old times silk fibre was used for warps, but today viscose rayon is used. Different colourful lines are seen in fabric surface. Basic weaves, like warp satin, rips and taft, are used for in kutnu fabric. These are woven in handmade looms with shaft numbers which can change according to their patterns.

Before viscose rayons are woven, they are prepared to paint in devere. To paint is made in dyehouses. Dyed yarns are sized and dried. Then they are skeined, weaving drafted and put in loom. After weaving in handmade looms, they are ironed and put up for sale. Kutnu fabrics can classify according to their weaves or patterns. Some of them are without figures or with lines and they are figured by ikad, and some of them are with flower.

Kutnî-i Bağdat, Kutnî-i Şam and Kutnî-i Hind are named according to the cities or countries where they are woven.

GİRİŞ

Gaziantep yöresi gerek tarihsel gelişimi gerekse coğrafi konumu nedeniyle ülkemizin önemli yörelerindedir. Yöre tarihinde pek çok kez yönetim değiştirmiş olsa da geleneksel el sanatlarını yitirmemiş ve günümüze kadar üretimini sürdürmüştür. Araştırma konusu olan kutnu kumaşlar bunun en önemli örneklerindedir.

Geçmişte Osmanlı döneminde saray dokumaları arasında önemli bir yere sahip olan kutnudan padişahlara kaftanlar dikilmiş, önemli kişilere hediye edilmiştir. Döşemelik kumaş olarak da kullanılmıştır. Gerek ham maddelerinin ipek ve pamuk oluşu gerekse boyanmasındaki ve dokunmasındaki zorluklar kutnu kumaşı değerli kılmıştır. Pek çok araştırmacı tarafından bu yüzden incelenmiş ve dokuma tarihimizin önemli kumaşlarından biri olarak yerini almıştır.

Bu araştırmanın amacı var olan kaynaklar ışığında kutnu kumaşlarının dokuma kumaşlar içindeki yerini araştırmak ve günümüzdeki örneklerini incelemektir. Araştırma sırasında Gaziantep'e gidilmiş ve konuyla ilgili kişilerle görüşülmüştür. Satışı şehir merkezinde iki dükkanda yapılmaktadır. Bu dükkanlardan birinde kutnu çeşitleri incelenmiş ve örnekler alınmıştır. Bu örneklerin teknik analizleri yapılmıştır. İplikleri, kaç çözgü ve atkı teli ile dokundukları, iplik kalınlıkları, renkleri, örgüleri incelenmiştir.

Kutnu kumaş hakkında hazırlanan tanıtım filmlerinde, yazılı yayınlarda ve yöredeki konuşmalarda en çok Mekkiler ve Cevdet Eldemir adı geçmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Gaziantep iline genel bakış başlığıyla Gaziantep'in tarihçesi, coğrafyası ve ekonomisine değinilmiştir. İkinci bölümde Gaziantep'te günümüzde üretimi sürdürülen el sanatları anlatılmıştır. Üçüncü bölüm Kutnu kumaşının anlatıldığı bölümdür. Tanımı yapılmış ve tarihsel olarak incelenmiştir. Teknik olarak kullanılan hammaddeler saptanmış, üretildiği tezgahlar, kullanılan örgüler, dokuma öncesi ve sonrası işlemleri anlatılmıştır. Renk ve desen özellikleri incelenerek türlerine ayrılmıştır. Gaziantep'ten alınan kutnu kumaşların teknik bilgileri tablolar ile gösterilmiştir.

1-GAZİANTEP İLİ'NE GENEL BAKIŞ

1.1-GAZİANTEP'İN TARİHÇESİ

İlin adına ilk kez Haçlı Seferleri'ne ilişkin kroniklerde “Hantap” olarak rastlanmaktadır. İle Araplar “ayntab”(Parlak Pınar) demişler ve bu ad giderek “Ayıntap” a dönüşmüştür.¹

Bir başka bilgiye göre ilin adı Ermenilerce “Kraliçe Ani'ye adanmış toprak” anlamındaki “Anthap”tan gelmektedir. Pek çok sayıda tarihçi yöreden söz ederken “Ayıntab” yerine “Dülük” adını kullanmışlardır.²

Gaziantep yöresinde yapılan araştırma ve kazılarda ele geçen buluntular, yöredeki ilk yerleşimlerin Neolitik Çağ'a uzandığını göstermektedir. Bilinen en eski yerleşme, il merkezinin 10 km kadar kuzeyinde yer alan Dülük köyündeki Dolikhe kentidir. Sakçagöze, Zincirli, Gedikli ve Tilmen höyüklerinde yapılan kazı çalışmalarında İlk Tunç Çağı'nda kurulduğu sanılan yerleşmeler bulunmuştur. Orta Tunç Çağı'nda Babil denetiminde olan yöre Hitit, Huri-Mitanni ve Mısır arasında çatışmalara neden olmuştur. Yöre Son Tunç Çağı'nda Hitit egemenliğine girmiş ve bu dönemde Karkamış kenti önem kazanmıştır. Daha sonra yöreyi denetim altına alan Asurlar Karkamış'a “Hatti Ülkesi” demişlerdir. Yöredeki Genç Hitit prenslikleri Karkamış'ın önderliğinde ayaklanınca, halk Asurlar tarafından Asur'a sürülmüştür. Dönemin öteki önemli prenslikleri Sakçagözü ve Zincirli'de kurulmuştur. İ.Ö. 6. yüzyılda Perslerin eline geçen yöre Kapadokya satraplığına bağlanmıştır. İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarında İskender'in egemenliğine girmiş ve bunu Selevkosların yönetimi izlemiştir. Selevkoslar İ.Ö. 2. yüzyıl boyunca Roma desteğiyle egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Kommagene Krallığı'nın kısa süreli yönetiminden sonra yöre, İ.S. 72'de Roma'nın Suriye Eyaleti'ne bağlanmıştır. Aramilerin yaşadığı Dolikhe, Antiochia Taurum olarak da adlandırılmıştır.

¹ Milliyet Büyük Ansiklopedi Cilt 5, İstanbul, Milliyet Yayın A.Ş. Tarabya Matbaa Tesisleri, 1990, s.1839

² Yurt Ansiklopedisi Cilt 4, İstanbul, Anadolu Yayıncılık A.Ş. , 8 Kasım 1982, s.2959

Hititlerin ünlü Baal Tapınağı'nın bulunduğu Dolikhe, Roma ve Bizans dönemlerinde de dinsel işlevini sürdürmüştür. Bir süre Sasaniler'in ve Hamdaniler'in elinde kalan Dolikhe, 10. yüzyıl Bizans'ın Telükh Thema'sına bağlanmıştır. Alp Arslan'ın komutanlarından Emir Afşin, 1067'de Dolikhe'yi ele geçirip buradan yörenin güneyine akınlar yapmıştır. Yöreye Türkmenlerin yerleşmeye başlamasından sonra Dolikhe önemini yitirmiş, güneyinde yer alan ve Arap kaynaklarında Ayıntab olarak geçen yerleşme önem kazanmıştır. Yöredeki Anadolu Selçuklu yönetimi, Haçlıların 1098'de Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmalarına değin sürmüştür. 12. yüzyıl başında Frankların Maraş Senyörlüğü'ne bağlanan Ayıntab, 1150'de yeniden Anadolu Selçukluların denetimine girmiştir. Yörede yeniden başlayan Haçlı etkinliğini kıran Türkmenler 13. yüzyıl başlarına değin Ayıntab'a egemen olmuşlardır. Daha sonra Halep Eyyubileri'ne bağlanan yöre 1218'de bir kez daha Selçuklular'a geçmiştir. 13. yüzyılın ortalarında İlhanlılar Anadolu'da etkili olmaya başlayınca Ayntab, Memlülklerle bağlanmıştır. Bir ara İlhanlılar'ın eline geçen yöre 14. yüzyıl başlarına değin Memlüklerle çekişme konusu olmuştur. Bu dönemde içişlerinde bağımsızlığını koruyan Ayntab, 14. yüzyıl boyunca Dulkadiroğulları'yla Memlukler arasında el değiştirmiştir. 15. yüzyılda Memlüklerin denetimi sürerken, Dulkadiroğulları üzerinde etkili olan Osmanlılar yöreyle ilgilenmeye başlamışlardır. 1.Selim'in Memlük Devleti'ni ortadan kaldırmasından sonra Ayntab ve yöresi kesin olarak Osmanlı topraklarına katılmıştır (1517). 1839'da kısa bir süre Osmanlı Devleti'ne başkaldıran Mısırlılar'ın elinde kalmıştır. 19.yüzyıl başlarına değin Zulkadriye (Kahramanmaraş) Eyaleti'ne bağlı bir sancak olan Ayntab yöresi, 1818'de Halep Eyaleti merkez sancağına bağlı kaza 1908'den sonra da sancak yapılmıştır. 19. yüzyıldan sonra Ayntab ya da Ayıntap adıyla anılan sancak merkezi, Mondros Mütarekesi'ni izleyen günlerde önce İngilizler, sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın örnek yerel direnişlerinden olan, tüm kent ve yöre halkının katıldığı Antep savunmasıyla 25 Aralık 1921'de işgalden kurtulmuştur. Yerel direniş sürdüğü sırada 6 Şubat 1921'de 93 sayılı yasayla

kente Gazi sanı verilmiş 1924'te bu yöre il yapılmıştır. 1928'de il ve il merkezinin adı Gaziantep olarak değiştirilmiştir.³

1.2-GAZİANTEP'İN COĞRAFİ KONUMU

Resim1:Gaziantep il haritası

Gaziantep ili, Akdeniz bölgesi ile Güneydoğu Anadolu bölgesinin birleştiği yerde, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batısında yer almaktadır. İlk çağlardan beri insanlığın yerleşik yaşama geçtiği Mezopotamya'nın bir parçası olan il toprakları, aynı zamanda Ortadoğu'nun stratejik bir bölgesidir. Avrupa'dan gelip Anadolu'dan güneydeki Arap ülkelerine giden karayolları Gaziantep'ten geçmektedir. Hindistan, Pakistan ve İran üzerinden gelen ve Akdeniz'e ulaşan en kısa karayolu Gaziantep'tedir.

36", 28' ve 38", 01' boylamlarıyla, 36", 38' ve 37", 32' kuzey enlemleri arasında kalan İl toprakları doğudan Urfa'nın Bilecik ve Halfeti, kuzeydoğudan Adıyaman'nın

³ Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi Cilt 13, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık, 1994, s.169

Besni, kuzeyden Kahramanmaraş'ın Pazarcık, batıdan Adana'nın Bahçe ve Osmaniye ile Hatay'ın Hassa ilçeleriyle çevrilidir.⁴

Dış doğu Toroslar'ın önünde yer alan bu bölgede bulunan vadiler tarafından derin yarılmış düzlükler ve geniş alanlar mevcuttur. Bu düzlüklerin en önemlisi Gaziantep Platosu'dur.

Gaziantep yöresinin doğu sınırı Fırat nehridir. Fırat nehri burada hem çok doğal, hem de en çok coğrafi bir sınıra karşılık gelir. Ancak köprülerle belirli yerden geçilen Fırat nehrinin doğusunda Akdeniz özelliklerinin kaybolarak iklimin karasallaştığı, tarım çeşitliliğinin azalarak zeytin ve antepfıstığı ağaçlarının seyredildiği, daha çok hububat tarımı ile küçükbaş hayvancılığının önem kazandığı Urfa yöresi bulunur.

Gaziantep yöresinin batı sınırı ise Hatay-Maraş çöküntü hendeğinin kenarındadır. Gaziantep yöresi dışında kalan bu çöküntü ovasında geniş tarım alanları vardır.

Gaziantep yöresinin güneyi, kuzey, doğu ve batı taraflarında olduğu gibi doğal ve coğrafi bir sınırla çevrilmemiştir. Yörenin güney sınırı Türkiye-Suriye devlet sınırını oluşturur. Gaziantep yöresindeki düzlükler alçalarak, iklim biraz daha sıcaklaşarak, yağış alarak Suriye topraklarında devam eder.⁵

İl 7.642 kilometrekarelik alanıyla Türkiye topraklarının yaklaşık %1 ini kaplar. İl merkezinin denizden yüksekliği 850 metre kadardır.⁶

1.3-GAZİANTEP'İN EKONOMİSİ

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Gaziantep, bu özel coğrafi konumu nedeniyle asırlar boyunca kültür, sanat ve ticaret merkezi olma özelliğini hakkıyla taşımıştır. Gaziantep bugün de ekonomik alanda sahip olduğu ölçülerle yatırım seferberliğinin başını çeken, yatırım ve üretim ikilisi ile birlikte, gelişen ve büyüyen sanayisi ile birlikte, "Modern Kent" olan bir ilimizdir.

⁴ Yurt Ansiklopedisi Cilt 4, İstanbul, Anadolu Yayıncılık A.Ş., 1982, s.2948

⁵ Suzan Tosun, İl Tanıtım Rehberi 10 Şehir, İstanbul, Dünya Yayınevi, 1991, s.459

⁶ Yurt Ansiklopedisi Cilt 4, İstanbul, Anadolu Yayıncılık A.Ş., 1982, s.2948

Coğrafi konumu nedeniyle GAP'ın limanlarına açılan tek kapısı, ekonomik yapısıyla merkezi konumunda olan Gaziantep, yıllık 1,5 milyar dolarlık ihracatı ile ülke ekonomisine küçümsenmeyecek katkı yaratmaktadır.

Gaziantep bugün canlı bir ticaret ve sanayi merkezidir. Çimento, iplik dokuma fabrikaları, çeşitli dokuma tezgahları, deri, kundura, yağ ve sabun, ağaç işleri atölyeleri bunların başındadır. Tatlıcılık ve şarapçılık da önemli gelir kaynağıdır.⁷

İl ekonomisinin temeli tarımdır. En önemli tahılı buğdaydır. Zeytin ağaçları ve bağlar geniş alanlar kaplar. Türkiye antepfıstığı üretiminin yarıdan çoğu il topraklarından sağlanır.

Gaziantep ilinde hayvancılık da yapılmaktadır.

İl orta düzeyde gelişmiş bir sanayi yapısına sahiptir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında birkaç değirmene ve dokumacılığa dayanan sanayi, 1970'lerde tüketim malları üretiminde hızlı bir gelişim yaşamıştır. Dokuma ve konfeksiyonun başta geldiği imalat sanayinde gıda içki ve kimya dalları da vardır. İl sanayi yapısının karakteristiği küçük sanayi işletmeleridir. Gaziantep ilinde manganez, demir, amyant, kurşun, bakır, krom madenleri, fosfat yatakları vardır. Ayrıca petrol bakımından da umut verici bir yöredir.⁸

Gaziantep'in gelişen ve büyüyen sanayisinde hiç şüphesiz Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar devam eden geleneksel el sanatlarımızın katkısı büyük olmuştur.⁹

2-GAZİANTEP'İN EL SANATLARI

El sanatları, bireyin bilgi ve becerisine dayanan, genellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı, elle ve basit aletler dışında makine gücüne ihtiyaç duyulmadan yapılan ve toplumun kültürünü gelenek ve göreneklerini, folklorik özelliklerini taşıyan, yapan kişinin zevk ve becerisini yansıtan, gelir sağlayıcı üretime yönelik etkinlikleridir.

⁷ Halil Özkan, "Gaziantep Yöresi El Sanatları Sorunları Ve Çözüm Önerileri", **Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu 07-15 nisan 2000**, Antalya, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Altıntuğ Matbaası,2000, s.199

⁸ **Milliyet Büyük Ansiklopedi Cilt 5**, İstanbul, Milliyet Yayın A.Ş. Tarabya Matbaa Tesisleri,1990,s.1840

⁹ Halil Özkan, a.g.k., s.199

İnsanların günlük gereksinimlerini karşılamak için daha çok süsleme ve yarar sağlama amacıyla yapılan el sanatları ürünleri, bireyin yaratıcı yeteneği ile toplumun karakterini yansıtarak milli sanat zevkini ortaya koymaktadır. Bu ürünler tarihsel geçmişi içinde, günlük kullanım eşyasından süs eşyasına, çeyizlik eşyadan hediyeelik eşyaya pek çok ürünü içine alan dayanıklı tüketim malları olarak tanımlanabilmektedir.¹⁰

2.1-MADEN İŞLEMECİLİĞİ

2.1.1-Gümüş İşlemeciliği

Gümüş, takı ve süs eşyası olarak kullanılan değerli bir madendir. Gaziantep'in antik kentleri olan Kargamış, Dülük ve Belkıs(Zeugma)'dan çıkartılan gümüş aksesuarların çok olması, gümüş işlemeciliğinin ve kullanımının antik döneme kadar dayandığını göstermektedir.

Gümüş işlemeciliği İslamiyet'in Anadolu'ya yayılmasıyla daha da çeşitlilik göstermiştir. Gümüştan yüzük, küpe, kolye, kemer, hamaylı, Kur'an-ı Kerim muhafazası, takunya, tespih püskülü, kılıç, kama sapı ve kını yapımı Osmanlı Dönemine kadar devam eder. Bu dönemde gümüş hem takı hem de tasavvuf aracı olarak kullanılmaktadır. Aynı dönem sonlarında yani 19. ve 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Gaziantepli kadınların takılarından olan kaytan, şekke, daktani, pıçpıç, götürümgü, üçger, arpacıklı gerdan, Antepli gerdan kemer, koruklu bilezik, düğme ve yüzükleri gümüştan yapılmaktaydı. Gaziantepli erkeklerin gümüştü; tespih, ağızlık, baston sapı, sigara tabakası olarak ve atların koşu takımlarında kullandıkları görülmektedir. Bu yıllarda gümüş işlemeciliğinin Gaziantep'te gelişmesinde Türkistanlı, Mersinli, Maraşlı ve Ermeni ustaların payı büyüktür. Gaziantep'te gümüş işlemeciliği, 1980'lerden sonra Türkiye'nin turizminin artması ve teknolojinin yardımı ile hızlı bir gelişme göstermiştir. Türk turizmindeki yerini almakta gecikmemiş olan Gaziantep gümüş işçiliği, bugün

¹⁰ İsmail Öztürk, **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**, Ankara, Özdemir Basım Yayın ve Dağıtım Ltd Şti, 1994, s.1

40'ının üzerindeki gümüş işleyen atölyesiyle varlığını sürdürmektedir. Bu atölyelerde senede ortalama 1.5- 2 ton gümüş başta İstanbul olmak üzere bütün Ege ve Akdeniz Bölgesi'ne Kapadokya'ya ve turistler aracılığıyla dünyanın pek çok yerine ulaşmaktadır.¹¹

Resim2: Gümüş takı

Resim3: Gümüş taç

Resim4: Gümüş tespih

¹¹T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.34

2.1.2-Bakır İşlemeciliği

Bakır eşya, bakırdan ve pirinç denilen bakır ve çinkonun karışımından elde edilen maddeden işlenerek yapılır. Gaziantep'te bakır işleme el sanatının hangi tarihten beri devam edip geldiği bilinmemekle birlikte bakır ve bakır işlemeciliğinin tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Gaziantep bakır işleminin özelliği, tek parça olarak imal edilmesidir. Yani lehim ya da benzeri bir yolla birleştirme yapılmamasıdır.

Bakır mamullerinin işlenmesinde çakma ve çizme diye bilinen basit işleme yönteminin dışında, sadece Gaziantep'te olan bir çekiç ve bir çelik kalemle yapılan işlemdir. Bu işleme yönteminde bir tek parçanın işlenmesi bazen haftalarca hatta aylarca sürmektedir. Bakır kalaylanarak ev, mutfak ve süs eşyası olarak Gaziantep'te yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları sahan, tas, kazan, masere kazanı, seferiye tası, maşrapa, satıl ibrik, cezve, semaver, çaydanlık ve sinidir. Gaziantep'de üretilen işlemeli bakır ürünler yurt içinde ve yurt dışında beğenilmekte ve satışı ile şehir ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır.¹²

Resim5: Bayazhan Gaziantep Kent Müzesi bakır atölyesi canlandırması

¹² T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.34

Resim6: Bayazhan Gaziantep Kent Müzesi bakır atölyesi canlandırması

Resim7: Bakır paşa mangalı

Resim8: Bayazhan Gaziantep Kent Müzesinden çeşitli bakır eşya

Resim9:Bakır ibrik

2.2-AHŞAP İŞLEMECİLİĞİ

2.2.1-Sedef kakmacılığı

Sedef, tatlı sudan çıkarılan istiridye kabuğudur. Ceviz, maun, gül gibi sert ve dokusu sıkı ağaç tercih edilerek yapılan sedef kakmada, kurşun, gümüş, kalay ve alpaka tel ile motiflerin çevresi süslenmektedir. Sedef yerine ya da sedef ile birlikte boynuz, kemik ve fildişi de kullanılmaktadır. Sedef işlemeciliği, “oyma” ve “kakma” usulü ile yapılır. Önce, ağaca işlenecek motif çizilir.(Resim10) Keski adı verilen çelik uç ile, bu motifin çevresi keskilenir.(Resim11)Açılan kanala tel yatırılır ve çekiç kullanılarak küçük darbelerle tel ağaca gömülür.(Resim 12) Aynı keski ile, çizilen motifin içi oyulur ve bu içi oyulmuş motifin şekline uygun olarak zımpara taşında sedef şekillendirilir ve motifin içine beyaz tutkal ve ağaç tozundan yapılmış macun ile yapıştırılır.(Resim13) Sedef yerleştirilmiş parça en az iki saat kurumaya bırakıldıktan sonra, ince eğe ve zımpara ile silinerek, pürüzsüz bir satıh elde edildikten sonra, ispiroto içinde eritilmiş gomalak cila (bir çeşit reçine) ile parlatılır. Gomalak cilanın, sıkıştırılmış pamuk yumağına damlatılması ve hızlı, dairesel ritmik hareketle parça üzerinde cila kuruyana kadar cilalamanın devam ettirilmesi gerekmektedir. Sedefçilik ilk çağın en eski uygarlıklarında görülmekle birlikte sedefin eşyada süs öğesi olarak uygulanışı çok

sonradır. Bazı kaynaklara göre Sümer sanatında, Uzak Doğu ve Güney Asya'da, Hint sanatında sedef süslemelere rastlanmaktadır.

Türk-İslam sanatında ilk örnekleri 15. yüzyılda görülmektedir. Sedef kakmacılığının Gaziantep'te 1963 yılında başladığı bilinmektedir. Rivayete göre 1963 yılında Gaziantep'e gelen bir İngiliz turist çevre köylerden topladığı, ağızdan dolma eski bir tabancayı tamir ettirmek için tesadüfen karşılaştığı bir marangoza göstermiştir. Bu usta kendisine getirilen tabancanın kabzasında sedef işleme görünce bunun taklidini yapmaya koyulmuş ve bunu İstanbul'daki antikacılara satmaya başlamıştır. Gaziantep'te günümüzde 50 tane sedef atölyesi bulunmaktadır. Bu atölyelerde daha çok turistik eşyaya yönelik çalışmalar ağırlıkta olup, genellikle Ortadoğu'ya satış yapılmaktadır. Gaziantep'te yapılan sedef işinde motif, şekil ağırlıktadır. Tüm çalışmalarda Selçuklu ve Osmanlı kültürünün izleri görülmektedir. Ayna, resim çerçevesi, sehpa, yazı masası, Kur'an rahlesi, kavukluk veya çıraklık, sini altı, değişik mücevher kutusu, çeyiz sandığı, sandalye, kuyumcu sandığı, etejer, telefonluk, değişik boylarda kül tablaları ve sigaralık, tüfek ve tabanca kaplamaları sedefle süslenmektedir.¹³

Resim10: Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezindeki Sedefker Ali Bayram Bakır'ın çalışması

¹³ Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma Ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşyan Eller**, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Haziran 2006, s.8

Resim11: Motifin keskilenmesi

Resim12: Telin ağaca gömülmesi

Resim13: Sedefin yapıştırılması

Resim14: Sedef işlenmiş sandalye

Resim15: Sedef işlenmiş masa

Resim16: Sedef işlenmiş sandık

2.2.2-Zurnacılık

Türk halk çalgısı deyince fabrikada yapılmayan, halkın kendi mevcut olanakları ve basit araçlarla elde yaptıkları, akustik kanunlara uymayan, standart ölçü ve kalıpları olmayan etnoğrafik özelliği olan çalgılar akla gelmektedir. Üflemeli halk çalgılarımızın başında gelen zurna kalın zerdali ağacından yapılmaktadır. İlk yapımı Orta Asya'ya dayanmaktadır. Zurna üç kısımdan oluşur, baş kısım yani mezik, şimşir ağacından yapılır. Ağız kısmı olan alt çanak geniştir, orta kısım ise dardır. Zurnanın 15 deliği vardır. 8 tanesi büyük(nota deliği), 7 tanesi küçüktür(çin deliği) . Zurna yapıldıktan sonra şimşir ağacından yapılan mezik kısmının ucuna metem denilen uç, zurna çalan kimseler tarafından kamıştan yapılır. Zurnanın delikleri matkapla delindikten sonra ısıtılmış demir ile dağlanır. Böylece ses daha düzgün çıkar. Zurnanın boyu uzadıkça sesi kalınlaşır, boyu kısaldıkça sesi inceleşir. Gaziantep'te üç çeşit zurna imal edilmektedir. Bunlardan ilki tüm kaba zurnadır ve 32.5 cm uzunluğundadır. İkincisi orta kaba zurnadır ve 31 cm uzunluğundadır. Üçüncüsü cura zurnadır ve 30 cm uzunluğundadır. Zurnanın standart boyu orta kaba diye bilinen 31 cm uzunluğunda olanıdır. Kuru zerdali ağacından yapılan zurnalar daha iyi ses çıkarır; eğer yaş ağaçtan yapılırsa çıkan ses kötüdür. Zurnanın delikleri de belli bir ölçüye göre yapılmaktadır. Zurna yapan kimselere "harat" ismi verilmektedir. Gaziantep'te zurna sipariş üzerine yapılmaktadır. Bir usta günde ancak 1- 2 tane imal edebilmektedir.¹⁴

¹⁴ Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşyan Eller**, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, Haziran 2006, s.8

Resim17: Zurna

Resim18: Zurna

2.3-DERİ İŞLEMECİLİĞİ

2.3.1-Köşgerlik ve yemenicilik

Tersinden dikilip sonra çevrilerek kalıplanan, ökçesiz, çivisiz ayakkabılara yemeni, bunları dikenlere de köşger denmektedir.¹⁵

Yemeni diğer yörelerinde yazmaya verilen ad olmasına karşılık Gaziantep'te ayağa giyilen bir çeşit ayakkabıya verilen addır. Gaziantep'te yemeniciliğe "köşgercilik", yemenicilere "köşger", yemeni ustalarına "köşger ustası" denilmektedir. Köşger kelimesi Farsça "keşfger" kelimesinden gelişmiş olup, ayakkabı yapan anlamına gelmektedir. Yemeni ilk defa yemende Yemen-i Ekber isminde bir kimse tarafından icat edilmiş ve buradan ismini almıştır. Daha sonraları yemeni, Yemen'den Halep'e, Halep'ten de Güneydoğu Anadolu'ya gelmiştir. Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Diyarbakır, Antakya ve Adana'ya kadar yayılmış olan yemeni yapımıcılığı zaman içinde Gaziantep ve Kilis haricindeki diğer illerde tamamen bitmiştir. Yemeni gön ve yüz olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Gön, manda ve sığır derisinden yapılmış olup, yere gelen kısım ile bunun üzerinde dana derisinden yapılmış taban kayış ve bezlerden oluşur. Yüz ise sırt ile birbirine birleştirilmiş ve çirişle yapıştırılmış sahtiyan ve meşinden oluşmaktadır. Yemeni yapımında 5 hayvan derisi kullanılmaktadır. Alt taban manda veya sığır derisinden, yüzü keçi derisinden, iç astar koyun derisinden, iç taban sığır veya keçi derisinden, kenarı (sızı) oğlak derisinden yapılmaktadır. Ökçesiz olup tersinden elde dikilmektedir. Yemeninin düz tarafı çevrildikten sonra kalıplanmaktadır. Çevresi düzgünce kesildikten sonra kalıptan çıkarılara kenar dikişi yapılmaktadır. Yemeniler renklerine göre merkuf, pantof, kulaklı, annubi, büyüklüklerine göre metelik, hasbe, vastani, zegender, ges, lorba, uzger, uluayak ve şekillerine göre de halebi, mekrup, burnu sivri, kulağı uzun, eğri simli gibi adlar almaktadırlar.¹⁶

¹⁵ Hasan Remzi Çitçi-Şakir Sabri Yener, **Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Gaziantep'te Sanat Ve Ticaret Dalları**, Gaziantep, Gaziyurt Matbaası ,1999,s.39

¹⁶T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.82

Resim19: GÜGEMER'den bazı yemeniler

Resim20: GÜGEMER'den bazı yemeniler

Resim21: GÜGEMER'den bazı yemeniler

2.4-TEKSTİL EL SANATLARI

2.4.1-Kilim

Türkçe kökenli bir kelime olan kilim, hav ipliği kullanılmadan temel dokuma tekniklerinden biri uygulanarak yapılan dokuma sanatıdır. Yatay, dikey ya da gelişmiş dikey tezgahlarda elle dokunur. Desenler dokumada kolaylık sağladığı için genellikle geometriktir¹⁷

Gaziantep kiliminin ham maddesi öküz, deve ve at tüyü, koyun yünü ve keçi kıllarıdır. Siyah, felhani, mavi, yeşil boya, cehrebsarısı, ceviz kabuğu, cevizi boz, soğan kabuğu, sumak yaprağı Antep kilimlerinde kullanılan doğal boyalardan birkaçıdır. Genelde 69 cm. eninde 260 cm. boyunda dokunan Antep kilimlerinde çizgi, nokta ve daireden ibaret olan motifler, sembolik motifler, idografik bir manası olan motifler(dağ, ev, taht, asa gibi)hayvan motifleri, geometrik motifler, bitki motifleri (çiçek, yaprak gibi) kullanılmaktadır.¹⁸

Antep kilimleri bildiğimiz diğer Anadolu kilimlerinden tezgah, şekil, dokunuş biçimleri ve motifleri yönünden çok farklıdır. Antep kilimciliğinin ne zaman başladığı ve hangi aşamalardan geçtiği kesin olarak bilinmemektedir. Antep kilimlerinin bilinen çeşitleri şunlardır; Paklava (baklava) Dilimi, Habbap(Nalın) Ayağı, Kuş Kanadı, Zincir Göbek, Dirsek Göbek, Pençe Göbek, Çarkı Felek, Parmak Göbek, Atom Göbek.¹⁹

Kilim'in yalnız el tezgahlarında imal edildiği ve bu işkolunun çok canlı olduğu devirlerde Gaziantep'te 7000 civarında el tezgahı faaliyette olduğu, 1960'larda bu sayının 100-150'ye düştüğü saptanmıştır. Moturlu dokuma tezgahlarının yaşamımıza girmesiyle, talep daralması problemine bir çözüm gibi görülen kalitenin düşürülmesi Antep kilimlerine olan talebi daha da azaltmış ve tezgahlar yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Antep kilimleri günümüzde, genel olarak köylerde kendi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kadınlarca dokunmaktadır. Eski bir el sanatı olan kilim,

¹⁷ Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşyan Eller**, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, Haziran 2006, s.38

¹⁸ T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.66

¹⁹ Mehmet Zeki Kuşoğlu, **Dünya Sanatımız Kültürümüz**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1994, s.165

otantik özelliği bakımından evlerde ve turistik mekanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁰

Resim22: Kilim

Resim23: Kilim

²⁰ T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.67

Resim24: GÜGEMER’DEKİ KILIM TEZGAHI

Resim25: GÜGEMER’DEKİ KILIM USTASI AHMET ÖZBEK’İN KILIM DOKUMASI

Resim26: ESKİ BİR TEZGAH VE KILIM ÖRNEKLERİ

2.4.2-Aba dokumacılığı

Aba yıkanmış, temizlenmiş ve taranmış yün yapağından dokunarak veya dövülerek, daha sonra preslenerek elde edilen kalın bir kumaş türüdür. İnce keçeeye benzer görünümlü kalın bir dokuma olan aba, soğuğu geçirmeyen özelliği ile genelde iklimi sert ve soğuk yörelerde cübbe, hırka, potur, çakşır, terlik olarak, askeri birliklerde de giyim eşyası, tozluk ve dizlik olarak kullanılmıştır.²¹

Orijinali; öküz, at, eşek, keçi tüyü ve yünlerinden, doğal renklerde dokunanıdır. Renkli işlemeli abalar ise, kök boya ile renklendirilmiştir. Sırmalı aba olarak adlanan çeşidinde sıрма işlenmiştir. Aba, dokunduğu ipin türü ve rengine, üzerindeki motife, boy ölçüsüne ve giyildiği yöreye göre isimlendirilmiştir. Suriye (Humus) Abası, Yerli Aba (kırmızı, siyah, lacivert ve toprak rengine), Sırmalı Aba, Kıl Aba, Kısa Aba, Uzun Aba gibi çeşitleri vardır. Sırt motifleri daha az olan Maraş ve Urfa Abaları da bir diğer çeşididir.

Eskiden, köylerde Aba, çeşitli amaçlarla kullanım yeri bulmuş olup varlıklı kişiler düğünlerde ve özel günlerde sırmalı aba giymiş bekçi, çoban, çiftçi gibi halk düz aba ve renkli işlemeli aba giymişlerdir. Aba, Gaziantep'te adını bir güreşe vermiş olup, yılın belirli aylarında yapılan "Aba Güreş" lerinde giyilmektedir. Halk oyunları kıyafetlerinde de kullanım alanı bulmuş olan aba, kışın soğuktan koruyucu bir giysidir.²²

Önceleri yünden ve kıldan olan abalar günümüzde polyester iplikten dokunmaktadır. Sağlamlığından ve ucuzluğundan dolayı çözüde 12/3 nm pamuk ipliği kullanılmaktadır.

Dokuma işlemine başlamadan önce kelepler halinde alınan iplik, atkı için çıkırık aracılığı ile makaralara sarılmaktadır. Dokumada gücü çerçevesi iki adet olan, 60-70 cm derinliğinde dikine boşaltılmış ve dört köşesindeki ayaklardan yere çalışmış, çukur

²¹ Fikri Salman, "Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz", **Sanat Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı:6, Ankara, 2004,s.16

²² Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşyan Eller**, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Gaziantep, Haziran 2006, s.33

tezgah kullanılmaktadır. Kumaş dokunmaya başlamadan önce, 50 m. uzunluğundaki 400-500 telden oluşan çözgü ipliği, gücü çerçevelerindeki gücü gözünden geçirilerek taharlama işlemi yapılmaktadır. Bezayağı ve dimi dokuma tekniği ile dokunan kumaş tezgahtan tek parça halinde çıkmaktadır.²³

Resim27: Aba örneği

Resim28: Aba örneği

²³ Emine Bayram, “Osmanlıdan günümüze Gaziantep’te Giyim Kuşam Örneklerinden Aba”, **Osmanlı döneminde Gaziantep sempozyumu**, Gaziantep, 2000 Arsan Basın Yayın Reklamcılık A.ş, s.353

Resim29: Aba önden görünüş

Resim 30: Aba arkadan görünüş

Resim31: Aba tezgahının yandan görünüşü

Resim32: Aba tezgahının önden görünüşü

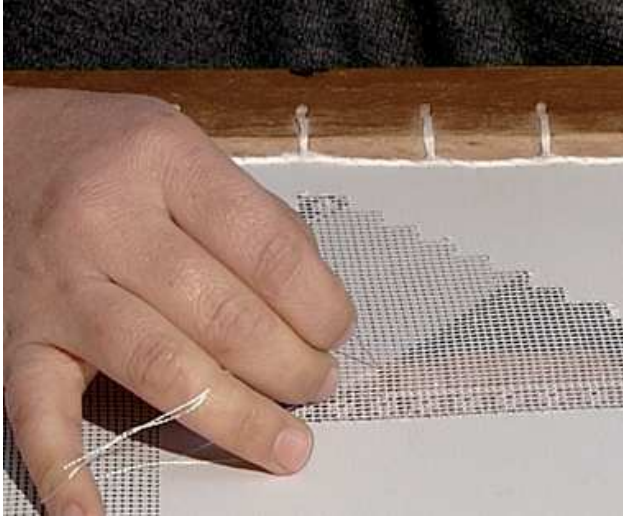

Resim33: Gügemer'in aba ustası Duran Küng

2.4.3-Antep işi el işlemeciliği

Antep işi el işlemleri, dokuma kumaşın yatayda ya da dikeydeki ipliklerinin çekilip kesilmesi, kalan ipliklerin de sarılarak örülmesiyle yapılmaktadır. Antep işinin iki temel unsuru, susma ve ajurdur. Susma, kumaş ipliğinin sayılarak kumaşa işlenmesi, ajur, kumaşta boşluklar yaratması için kumaş ipliklerinin kesilerek çekilmesidir. Antep işi çekilen ve bırakılan iplik sayılarına ve yapılaşlarına göre altı grupta toplanmaktadır. Birinci grupta basit ajurlar, ikinci grupta kesilen iplik sayısı az, kalan iplik sayısı fazla ajurlar, üçüncü grupta kesilen iplik sayısı fazla, kalan iplik sayısı az olan ajurlar gösterilir. Dördüncü grupta "çitima" ajuru, beşinci grupta kartopu, örümcek ve badem iğneleri vardır. Altıncı grupta ise tamamen fantazi iğneleri bulunmaktadır. Antep işinde kumaş olarak, Bursa keteni, mongol, birman, demor, Panama keteni, çuval, Rize bezi, opel krep, saten, yün, orlon, pamukaki, molima, rafya, ipek ve çamaşır ipeği kullanılmaktadır. Antep işlerinin hangi yıllarda başladığı kesin olarak bilinmemektedir. 1850'lerde Gaziantep'in köylerindeki erkeklerin başlarına giydikleri terliklerin motiflerinin şehirde daha ince kumaşlara işlendiği görülmektedir. Bazı söylentilere göre de Gaziantep'te yaşayan azınlıklar tarafından yapılmış ve Avrupa piyasalarına sürülmüştür. Gaziantep halkı tarafından yaygın olarak yapılan işlemlerin eski Türk işlemleri karakterini taşıması, bu işleminin Antep'in yerli halkı tarafından yapıldığını göstermektedir. Antep işinde değişik kilim motifleri de kullanılmaktadır. Gaziantep'te Antep işini yapmak için kurulmuş bir iş yeri ve atölye yoktur. Yapılan işlemlerin tümü işlemecilerin evlerinde sipariş üzerine yapılmaktadır. Siparişe yaptırılan en yaygın tür, üç parçadan oluşan ve yatak örtüsü olarak kullanılan oda takımlarıdır. Ayrıca duvara asılan panolar da sanatsal değeri olduğu için renkli olarak işlenmektedir.²⁴

²⁴ T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.5

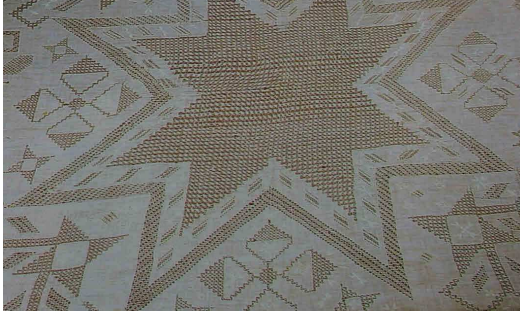
Resim34: Antepişinin uygulanması

Resim35: Antepişinin uygulanması

Resim36: Antepişi örneği

Resim37: Antepişi örneği

Resim38: Antepişi örneği

Resim39: Antepişi örneği

2.4.4-Antep Şalları

Atkı ve çözüğü yünden olan bir çeşit yünlü dokumadır. Parça olarak dokunur. Şallar iki çeşit renkte ve bir desende dokunmuştur. Kırmızı-sarı ve kırmızı-mavi çok kullanılmıştır. Şal Anadolu'da kuşak olarak bele bağlanmaktadır. Çocuk kundağı, bohça, sarık, atkı, hırka olarak kullanılır. Nurettin Yatman'ın konuyla ilgili kitabında şalların 4 arşın boyunda 2 endaze eninde dokunduğu belirtilmiştir.²⁵

İlk örnekleri dörtyüz milli ve el mekikli tezgahlarda dokunmuş ancak daha sonra kamçılı tezgahlarda dokunmuşlardır.

Antep kuşakları Şam örneği, Halep örneği, iki mekikli Horosan, üç mekikli Horosan, üç mekikli İsmailiye, dört mekikli İsmailiye, bademli, İstanbul bademlisi, İtalyan bademlisi, Hasanbeğli, Kışmir, üç mekikli ve fenerciyan gibi isimler alırlar.²⁶

Resim40: Antep şalı örneği

²⁵Günay Atalayer, **Dünden Bugüne Anadolu'da Kumaş Dokuma Sanatı**, Türk Kültüründe Sanat Ve Mimari, İstanbul 1993, s.61

²⁶ Mehmet Zeki Kuşoğlu, "Antep kuşakları şalları", **İlgi dergisi**, sayı 47, İstanbul, 1986,s.35

2.4.5-Kutnuculuk

Ahşaptan yapılmış tezgahta dokunan kutnu, çözgüsü suni ipek ve atkısı pamuk ipliği olan, çeşitli motif ve renklerde bir kumaştır. Günümüzde Türkiye’de yalnızca Gaziantep’te dokunmaktadır ve kamçılı çekme tezgahta, mekikli dokuma tekniği kullanılarak dokunur.

Kutnunun dokunmasından önce, çeşitli evrelerden geçerek hazırlanan ipliği birkaç ustanın elinden çıkmaktadır.

Çok eskiye dayanan kutnu dokumacılığı evlerde bütün aile bireylerinin birlikte dokuduğu ve önemli bir geçim kaynağı olduğu ve çok sayıda kutnu atölyesinin bulunduğu ancak gelişen tekstil sanayinin bu mesleği terk edilmek durumuna getirdiği bilinmektedir.

Tezgah boyu nedeniyle kumaş eni 50-60 cm arasındadır.²⁷

3-KUTNU

3.1-KUTNU TANIMI VE TERMİNOLOJİSİ

Adını, Arapça pamuk anlamına gelen “kut(u)n” dan alır.²⁸

Ansiklopedik tanımıyla kutnu genellikle çözgüleri ipek, atkıları pamuk ipliğinden, çözgü sateni örgüsü ile dokunmuş, renkli çözgüleri nedeni ile renkli çizgileri olan bir tür yarı ipekli kumaştır.

Osmanlılar dönemine ilişkin kayıtlar, ilk kutnu örneklerinin Şam, Bağdat gibi Ortadoğu kentlerinde dokunduğu ve tümünün pamuktan yapılmış olduğu görüşünü güçlendirmektedir. Ancak daha sonraları bu kumaşların çözgülerinde ipek, atkılarında pamuk ipliği kullanılmış, zamanla “kutnu” sözcüğü yalnız ipekli kumaşlar için kullanılmaya başlamıştır. Kutnuları atlaslardan ayıran en önemli özellik, pamuklu ya da

²⁷ Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşyan Eller**, Gaziantep, Gaziantep, Üniversitesi Matbaası, Haziran 2006, s.26

²⁸ Zeki Tez, **Tekstil Ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi** , İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2009, s.18

yarı ipekli olmaları ve renkli çözümlerin oluşturduğu çizgili desenleridir. Bu yolların genişlikleri, renkleri ve desenlerine göre kutnulara değişik adlar verilir. Bazı kutnulara ise bu renkli yollar üzerine ayrıca küçük desenler ve motifler de yapılır. “Sedefli kutnu” adı verilen bu örneklerin yanı sıra kutnuların en ilginç örneklerinden biri de, çözümleri ikat tekniği ile renklendirilmiş olan taraklı kutnulardır.

Kutnuların dokunduktan sonra pişirilmesi ve yumuşatılması gerekmektedir. Yumuşatılan kumaşlar, daha sonra özel olarak yapılmış perdahlama mengeneleri arasına sıkıştırılıp belirli bir süre bırakılarak perdahlanmakta ve parlatılmaktadır.

Geleneksel giysilerin başta gelen kumaşı olan kutnu, Osmanlılar döneminde kadın ve erkek giyiminde entarilik, İstanbul gibi büyük kentlerde de döşemelik olarak kullanılmıştır.²⁹

Hülya Tezcan, kutnu tanımlamasını “Atlaslar atlası” adlı kitabında çözümlü ipek, atkısı pamuk ve ipek karışık atılmış, kalın, çoğunlukla yollu, eni dar bir kumaş olarak yapmıştır.³⁰

Fikret Altay’ın benzer tanımlamasına göre kutnu, çözümlü ince ipek, atkısı bir pamuk ve iki ipekten olan enine yollu, kaba kalın dokumadır.³¹

Nevber Gürsu’ya göre kutnu , pamuktan yapılmış kumaş anlamına gelir. Zamanla enine ipekten parlak, pamuktan mat çizgiler meydana getiren kumaşa bu ad verilmiştir. Çözgü telleri pamuk ve ipek olarak atılır.Çoğunlukla atkı telleri pamuktur ve dokunduğu zaman enine çizgi görülür.³²

Fikri Salman, birçok araştırmacının kutnuyu tarif ederken, atlas ve kemha arasında bir yüzü ipekli ve diğer yüzü pamuklu olan bir kumaş olduğu ifadesini kullandıklarını saptamıştır. Kutnuyu sadece pamuk ve ipekle dokunmuş bir çiçekli kumaş olarak tanımlayan araştırmacılar da vardır. Kelime anlamından yola çıkanlar ise kutnunun Arapça’da pamuk anlamına geldiği için dilimizde pamuklu dokumalara verilen isim

²⁹ **Büyük Larousse Sözlük Ve Ansiklopedisi 14. Cilt**, İstanbul, İnterpress Basın Ve Yayıncılık A.Ş. Milliyet Gazetecilik, s.7218

³⁰ Hülya Tezcan, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.29

³¹ Fikret Altay, “Türk Kumaşları”, **Sanat Dünyamız**, Sayı 1, İstanbul, 1994, s16

³² Nevber Gürsu, **Türk Dokumacılık Sanatı: Çağlar Boyu Desenler**, İstanbul, Redhouse Yayınevi,1988, s.630

olduğunu belirtirler. Genel anlamda pamuktan yapılmış kumaş anlamına gelir.Zamanla çözüğü ipek, atkısı pamuk olan kumaşlara da bu ad verilmiştir.³³

Dünden Bugüne Anadolu'da Kumaş Dokuma Sanatı adlı yayında kutnu, parlak kumaşların en eskisi olduğu yazılmaktadır. Bugün geleneksel dokumalar içinde üretimine devam edildiği, çoğunlukla çizgili veya ikat desenlilerin görüldüğü belirtilmektedir.³⁴

Fahri Dalsar diğer ipekli kumaşların zamanla modası geçtiğini ancak kutnuların önemini yitirmeyen bir kumaş çeşidi olduğunu belirtmektedir. Kutnu adı, pamuktan yapılmış kumaş anlamına geldiği düşünülse de zamanla ipekten yapılmış şekline de kutnu denilmiştir. Kutnular da genel olarak parlak ve mat çizgilerin yana geldiği görülse de üzerinde çiçek benzeri motiflerle desenlendirilen çeşitleri de vardır. Kutnuların dokunduktan sonra pişirilmesi ve yumuşatılması esastır. Fakat bazı dokumacıların kumaşı daha dayanıklı göstermek için, az pişirdikleri veya ham olarak satmak istedikleri anlaşılmaktadır. Kutnu çeşitlerinin özellikle Şam'da çok dokunduğunu gösteren kayıtlar vardır. Çünkü Türkiye'de satılan kutnular arasında bu şehrin adı çok geçmekte ve buradan kutnu ve kumaşlar geldiği işaret edilmektedir.

Kutnu cinsinden olması muhtemel olan bazı kumaşlar daha vardır ki bunlar hakkında kesin bilgiler edinmek mümkün değildir. Bunlar şunlardır: Etme, çalma, pişmir, suzeni, Keremsud.³⁵

Prof İsmail Öztürk Gaziantep'te dokunan kutnu kumaşları, renkli şeritlerden oluşan, atkısı pamuk çözüğü ipek olan yollu dokumalardır şeklinde anlatır. Kutnular parlak ve mat çizgilerin yan yana gelmesiyle dokunduğu gibi, üzeri çiçekli motifli olanları da vardır. Kutnular da ipek çizgiler özellikle sarı renktedir. Ancak bir çok renkli çizginin yan yana gelmesiyle de dokunmakta ve bu yüzden farklı adlar almaktadırlar.³⁶

³³ Fikri Salman, "Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz", **Sanat Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı 6, Ankara, 2004,s.16

³⁴ Günay Atalayer, **Dünden Bugüne Anadolu'da Kumaş Dokuma Sanatı**,Türk Kültüründe Sanat Ve Mimari, İstanbul, 1993,s.57

³⁵ Fahri Dalsar, **Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik**, İstanbul, İstanbul Üni. Yayınları, 1960, s.43

³⁶ İsmail Öztürk, **Dokumaya giriş: Halı, Düz dokumalar ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.103

Halil İnalçık Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar adlı kitabında kutnunun Alacanın benzeri pamuk atkı ve ipek çözgüyle dokunan yollu bir kumaş olduğunu belirtmiştir.³⁷

Fransız ressam Pretaxtat Lecomte 1903'te İstanbul'a yerleşmiş, kutnu konusunda şu saptamalarda bulunmuştur."Kutnis veya kutneden şam kumaşı olarak söz edilir, Avrupa'da benzeri olmayan, ipek veya pamuk, çubuklu, ekoseli, ana renk sarı,kırmızı, siyah, beyaz, krem olan kadın elbiseliğidir."³⁸

Şerife Sezgin'e göre geleneksel dokumalarımızdan pamuk veya ipekle karışık pamuktan dokunmuş, kalın ve eni dar kumaş çeşidi olan kutnu kumaşları çoğunlukla fes rengi üzerine sarı çizgili olup, önceleri giysilik sonraları döşemelik kumaş olarak kullanılmıştır.³⁹

3.1.1-Kutnunun tarihçesi

16. yy.dan itibaren tafta, valâ, atlas, kutnu, kadife, kemha, seraser, futa olarak gruplanabilen kumaşlar kaynaklarda geçmektedir.1567 tarihli bir belgede kadın kaftanı yapımında kullanılan 90 cm. boyunda, 6500 tellik, ipek, kutnu dokumalardan söz edilmekte, hint, acem Bursa kutnularının perdahlanan kumaşlar olduğu en iyi kalitesine Tekyeli denildiği belirtilmektedir.⁴⁰

17. yüzyılda Osmanlı imparatorluğu içinde dokunan Türk kumaşlarının yüksek nitelikli ve bunların üzerinde devlet denetiminin oluşu dokumacılığı uzun bir süre en yüksek seviyede tutmuştur. Saray törenlerinde önemli yeri olan kumaşlar padişahlara armağan edilmiştir.

³⁷ Halil İnalçık,**Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul , Mas Matbaacılık Aş.. 2008 s.103

³⁸ Önder Küçükerman, **Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları**, 1996, s.169

³⁹ Şerife Sezgin,"Geleneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep'te Dokunan Kutnular", **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu V e Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri,18-20 Kasım 1992** İzmir,Türk Tarih Kurumu Basımevi,1994,s.413

⁴⁰ Günay Atalayer, A.g.k., s.7

4.Mehmet'in 1675 şenliğinde 9298 kalem kumaştan 347 si Hint kutnisinden giysilik, 218 i sade kutniden giysilik iken Şehzade Mustafa'ya gelen 149 kalem giysilikten 3 tanesi hint kutnisindedir. Yine aynı törende şehzade Ahmet'e de 144 kalem giysilikten 3 tanesi hint kutnisinden yapılmıştır.⁴¹

Topkapı sarayı müzesi etiketlerinde de kutnu ile ilgili kaftanlara rastlanmıştır. Bunlardan bazıları;

“Noudi renkli zemin üzerine ince krem renkli yollu kutnudan kapitone uzun kız çocuğu kaftanıdır.(13/826)

“Sultan 3. Mustafa han-ı salis hazretlerinin kerime-i muhteremleri Hibetullah Sultan hazretlerinin esvaplarıdır. Vaz-ı hazine 1221 (1806)

Sarı mavi krem siyah yollu kutnudan çocuk iç entarisi(env.no.13/275):”Haznede sultan hazretlerindedir.

Mor ve krem rengi kutnudan iç entarisi (env.no.13/501):”1061(1650) senesinde sa'adetlü padişahımız Sultan (4.) Mehmed Bin Sultan İbrahim Han hazretlerinin giydiği kaftandır kiteberrüken hıfz olunmuştur.

Sarı mavi krem siyah renk yollu kutnudan kapitone kaftan(env.no.13/275):⁴²

Osmanlı İmparatorluğu sarayında ve halk arasında oldukça ilgi görmüş olan kutnu kumaşlarla ilgili kayıtlardan, dokundukları yer, teknik ve desen özellikleriyle birlikte fiyatlarına ait bilgiler de öğrenilmektedir. Örneğin 1640 tarihli “Narh Defteri”nde Şam İneyeti (Kutnî-i Şam) olarak adı geçen kutnunun 700 ziraının* (zira yaklaşık olarak 54,5 cm. ye eşit gelen bir uzunluk ölçüsüdür.) 720 akçe olduğu, Şeyh İmranoglu inayeti olarak adlandırılan kutnu türünün 960 ziraının 1000 akçe, Kutnî-i Hint'in 970 ziraının

⁴¹ Özdemir Nutku, “17. Yüzyıl Saray Kumaşları”, **2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu 18-20 Kasım 1982** İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1984, s. 213-214-215

⁴² Nurhan Atasoy, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, Şerife Atlıhan, Reyhan Alp, Ayşe Kardiçalı, Julian Raby, Alison Effeny **İpek Osmanlı Dokuma Sanatı**, İstanbul, Teb İletişim Yayıncılık A.Ş., 2001,s.87

⁴² İncik Halil,**Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul , Mas Matbaacılık Aş.,2008,s.103

1000 akçe, Kutnî-i Yezd, Menend-i Hind adıyla kayıtlara geçen kutnu türünün ise 600 ziraının 620 akçe olduğu belirtilmektedir.⁴³

(1640 narh defterinde koyun etinin okkası 9 akçedir. Günümüzde kilosu 17 TL civarında. Bu fiyatlar üzerinden akçenin günümüzdeki değeri yaklaşık 2,42 TL olarak hesaplanabilir. Bu fiyatlar ölçüye uygulandığında, 1640'ta örneğin Kutnî-Yezd'in 1 metresinin günümüzün 4,60 TL'si civarında bir bedelle satılmış olduğu hesaplanabilir. Günümüzde metresi 7,5 ile 12 TL arasında bulunan kutnu fiyatlarına bakıldığında, kutnunun, geçmişte ipek günümüzde floşla dokunduğunu da düşünerek ekonomik olarak oldukça fazla değer kazandığı söylenebilir.)

18. yüzyılda kutnu ile ilgili yasaklar çıkarılmıştır.1776 tarihli bir fermenda şunlar vardır: “hademe, esnaf v.s. makülesinden hiçbirini ba'dema çiçekli Hint meta'ndan entari giymeyenler hangi neviden olurlarsa olsun Hint şalı kuşanmaları ve ancak İstanbul ile Engürü(Ankara) şalı kuşanıp Bursa kutnusu Şam alacası giymeleri” emir edilmiştir.1960 Nahr defterinde Osmanlı ülkesinde Bağdat,Şam kutnuları rağbette olup İstanbul pazarına bol miktarda geldiği görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun başlıca tekstil sanayi merkezlerinde Şam, Gaziantep, Halep, Bağdat, Bursa, İstanbul'da önemli ölçüde dokunduğu ve ihraç olunduğu gibi, Hindistan'dan da ithal edilmiştir. Kutnu, Anadolu'da ve Suriye'de özellikle köylüler tarafından giyecekte ve döşemede çok kullanılmıştır.⁴⁴

Nesrin Önlü bildirisinde 18. yüzyıldan sonra sarayda da kullanılan kutnu kumaşlardan özellikle erkek entarisi ve yazlık kaftanlar yapıldığını saray dışında ise en fazla kullanılan kumaş türlerinden olan kutnulardan üç etek, entari ve şalvarlar yapıldığını yayınlamıştır. Kutnu kumaşlara 18. yüzyılda Avrupa'dan da talepler fazladır. Özellikle Fransızlar tarafından tercih edilmiştir.⁴⁵

⁴⁴ İnalçık Halil, **Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Mas Matbaacılık Aş.İstanbul.2008 s.103

⁴⁵ Nesrin Önlü, “18-20 Kasım 1992 İzmir, Geleneksel Dokumalarda Çizgi Desenli Kumaşlar ve Günümüzdeki Durumu”, **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s.333

Kutnu kumaşlarına, Osmanlılarla Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Ticaret Anlaşmalarında rastlanmaktadır.⁴⁶

Gaziantep'te kutnu dokumacılığının üretime geçmesine 1900 yıllarının başında rastlanmakta olup ilk kez Suriye'den Anadolu'ya göç eden kişiler tarafından yapılmıştır.

İlk gelen Halepli ustalardan ipekli dokuma işini öğrenenler, önce ipek mendil işlemeyle işe başlamışlardır.

1936 yıllarından sonra ticaret odalarının katkılarıyla bu sanat gelişmiş hatta 1957 yılında ticaret odasına İngiltere sarayına döşemelik ve perdelik yapılmak üzere 2000 merte kumaş sipariş verilmiştir. Ancak değişik şahıslara dokutturulan bu kumaşların boyanmasında ve dokunmasında hatalar yapıldığından ve istenilen zamanda kumaşlar teslim edilmediğinden sipariş iptal olmuştur.⁴⁷

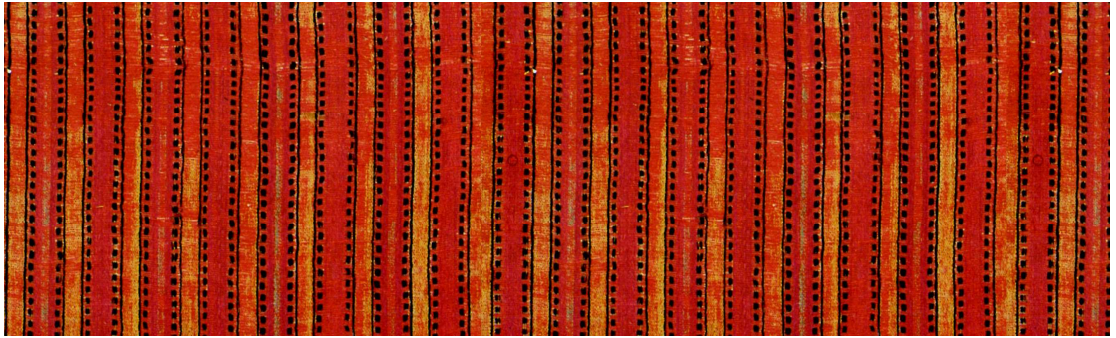
Resim41: Kutnu Kaftan

⁴⁶ Şerife Sezgin, Gelkeneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep'te Dokunan Kutnular, **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu Ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1992**, İzmir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s.413

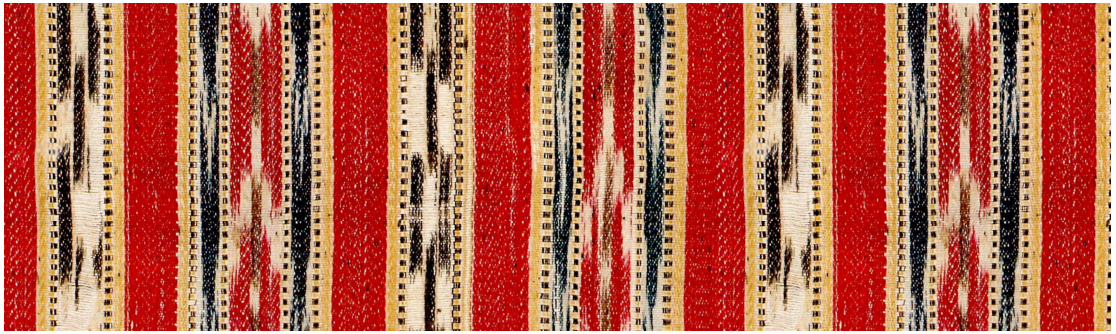
⁴⁷ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti. Tesileri, 2001, s.15

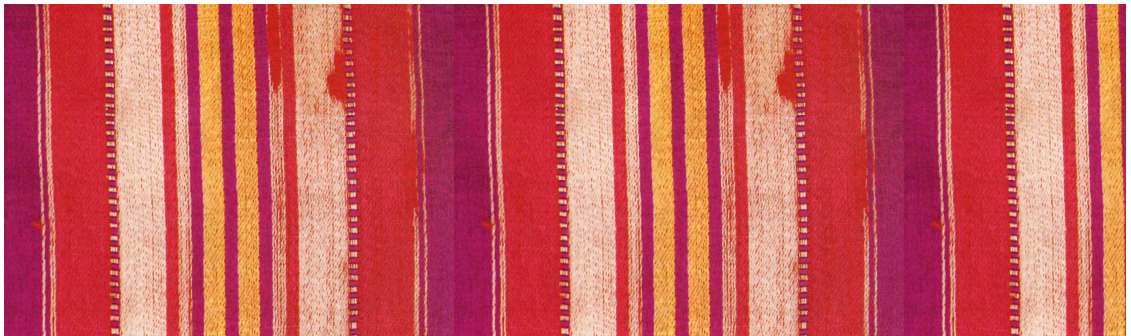
Resim42: Kutnu kumaş

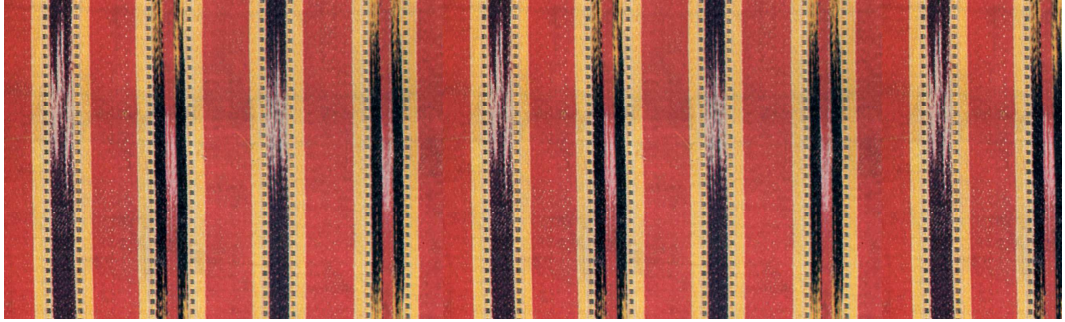
Resim43: Kutnu kumaş

Resim44: Kutnu kumaş

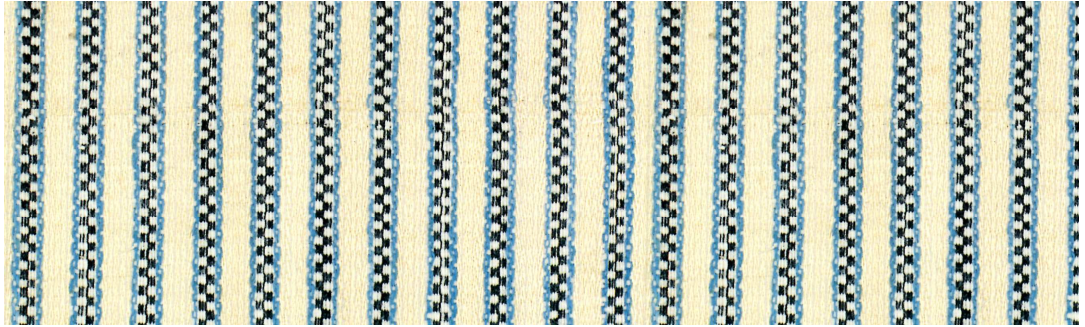
Resim45: Kutnu kumaş

Resim46: Kutnu kumaş

Resim47: Kutnu kumaş

Resim48: Kutnu kumaş

Resim49: Kutnu kumaş

3.2-KUTNUNUN TEKNİK ÖZELLİKLERİ

3.2.1-Kullanılan Hammaddeler

Kutnular genellikle 150-200 denye ipek ya da floş çözgüye, 20/2 Ne pamuk atkıya sahiptir.⁴⁸

9000 metresi 1 gram gelen iplik 1 denyedir. Polyester, naylon, floş gibi iplikler genellikle denye olarak numaralandırılır. Ne (numara İngiliz) bir libre ağırlıktaki bir ipliğin hank olarak uzunluğudur. Burada; 1 libre=453,6 gram, 1 hank ise pamuk ve ipek iplikler için 768 metredir. Pamuk genellikle Ne olarak numaralandırılır.”/” ipliğin kaç kat olduğunu gösterir. 20/2 Ne yi denyeye çevrildiğinde 531.50 denye sonucu bulunur. Bu da pamuk ipliğinin ipek ipliğinden yaklaşık 3 kat daha kalın olduğu göstermektedir.

3.2.1.1.-Çözgü elyafı floş

Kutnu kumaşlar Osmanlıdan sonra Cumhuriyet döneminde de dokunmaya devam etmiştir. Ancak çözgüde kullanılan hammadde değişmiş, ipek yerine suni ipek kullanılmaya başlanmıştır. 1937 yılında kaçakçılığı engellemek ve ülke parasının yurt dışına gitmesini önlemek amacıyla; Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde bir İpek Sanayi Kontrol Bürosu kurulmuştur.

Büro ipek işleyenlerin aldıkları ipeği tartarak kaydeder, ipek ipliklerini damgalar, sonradan iplikler dokunup kumaşa dönüşünce kontrol ederek, bu kez kumaşları mühürler ve satışına izin verirlerdi. Anadolu’da kurşun damgası olan ve ticaret odasının kontrol mührünü taşıyan ipekliler, Türkiye’de dokunan mamuller olarak tanınır ve halk tarafından beğenilerek, güvenilerek alınıp kullanılırdı. Büronun çalışması ve kontrolü nedeniyle sağlam, iyi kaliteli mamuller yapıp piyasaya arz edilmekteydi.

⁴⁸ Günay Atalayer, “Anadolu Dokumacılığında İkad Geleneği Ve Çağdaş Bir Yaklaşım”, **Türkiyede El Sanatları Geleneği Ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Hassoy Matbaası, 1997, s.310

1955-1960 yıllarında Gaziantep Ticaret Odasına kayıtlı ipek dokuma yapan 170 üretici varken, Kasım 1991 tarihinde Gaziantep Merkez’de tek üretici olduğu saptanmıştır.⁴⁹

Günümüzde ipek yerine 150 denye ve 40 katlı ön bükümsüz floş kullanılmaktadır. Floş; Linter diye adlandırılan pamuk tohumunun tüylerindeki selülozun uygun çözeltilerde çözülerek,çözüntünün çok dar delikli memelerden püskürtülüp tel halinde çöktürülmesiyle üretilir.

Floş,ham beyaz renkte iken 0,150 Kgf,boyalı halde iken de 0,242 Kgf güç uygulandığında kopma göstermektedir.

Kutnu kumaş dokunduktan sonraki işlemlerden doğan çekme oranı floş için 1,022 m. dir.⁵⁰

3.2.1.2.-Atkı elyafı pamuk

20 Ne alınan pamuk ipliği tek katlı ve ön bükümlüdür. Sağlam olması için nişasta ve su katkısı ile hazırlanmış haşıl maddesinde haşılır. Bu işleme yörede nişeleme denir. Üreticiye bobinler halinde gelen pamuk ipliği, dokuma tezgahının mekiğinde kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Eğer kumaş kamçılı tezgahlarda dokunacaksa pamuk ipliği çıkırıklarda,armürlü tezgahlarda dokunacaksa da eski ve basit atkı sarma makinelerinde 2 katlı yani 20/2 Ne olacak şekilde sarılmaktadır.

Ortalama olarak pamuk ipliğinde ham beyaz renkte iken 0,312 Kgf, boyalı halde iken 0,326 Kgf bir güç uygulandığında kopma göstermektedir.

Kutnu kumaş dokunduktan sonraki işlemlerden doğan çekme oranı floş için 1,022 m olarak saptanmıştır.⁵¹

⁴⁹ Şerife Sezgin,Gelkeneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep’te Dokunan Kutnular,**Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu Ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1992**, İzmir,Türk Tarih Kurumu Basımevi,1994,s.416

⁵⁰ Zahide İmer,**Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri** ,Ankara,Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001,s.23

3.2.2-Desen Ve Renk Özellikleri

Gaziantep'te dokunan kutnu kumaşları farklı kalınlıkta renkli çizgilerden oluşan, atkısı pamuk, çözüğü ipek olan dokumalardır. Kutnular parlak ve mat çizgilerin yan yana gelmesiyle dokunduğu gibi üzeri çiçek motifleri olanları da vardır. Kutnularda ipek çizgiler ve çoğunlukla sarı renktedir. Ancak birçok renkli çizginin yan yana gelmesiyle de dokunmaktadır.Bu durum farklı adlar almalarına neden olur.Bazılarının çizgilerinde kalınlık farklılıkları vardır. Kutnularda renkler çok ustalıklı kullanılır. Kırmızı,siyah,beyaz ve krem renk yanında hakim olan renk sarıdır.

Kutnu dokumalarda kumaşın yüzeyinde oluşan farklı renklerde çizgisel efektler görülür. Bunlar düz, çok ince çizgili ya da dış dış yansıyan görüntülerdir. Gaziantep yöresinde bu bölümlere kalem,sızı ve dişeme dokusu denir.

Kalem: Kutnu dokumaların yüzeyinde görülen 70-100 arası çözüğü telinin oluşturduğu, farklı renklerdeki çizgilerin yöredeki adıdır.⁵²

Resim50: Kırmızı ve mavi çizgilerden her biri bir kalemdir

Bazı kutnu dokumalarda kalemin başlangıcında ve bitiminde “koltuk” denilen iplikler yer alır. Kalemleri oluşturan çözüğü tel sayısı tarak dişlerinden geçirilirken tarak diş sayısının yeterli olmadığı görülür, az da olsa çözüğü teli artar. Artan çözüğü telleri kalemin her iki yanına eşit olarak paylaştırıldıktan sonra tarak dişlerinden geçirilir. Bu

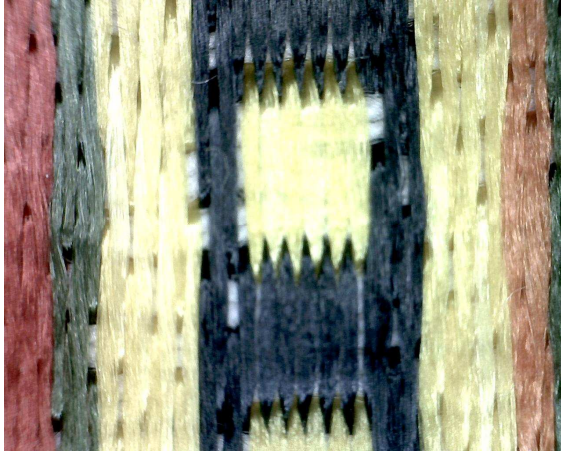
⁵¹ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri, 2001, s.19

⁵² İsmail Öztürk, **Dokumaya Giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.104

ipliklere koltuk ipliği denilir.(Örneğin bir kalem için düşen tel sayısı 93 ise ve tarak dışından 5 er tel geçirilmesi gerekiyorsa 17 tarak dışından kalan 8 iplik kalemin her iki yanına 4 er tel gelecek şekilde yerleştirilir.)⁵³

Sızı: Her kalemin başında ve sonunda yer alan çok ince çizgisel dokuma kısımlarıdır. Dikkat çekmesi için bu kısımlarda genelde siyah ve beyaz renkler kullanılır. Sızılar 3-4 veya 5 çözgü telinden oluşmaktadır ve her zaman dişeme dokusu ile birlikte yer alır.⁵⁴

Dişeme: 6 atkılı ve 8 ya da 12 çözgü teli arasında değişen sarı ve siyah renkte çözgü tellerinden oluşan kalem dokusu ile çiçek motifli doku şeritlerinin aralarında yer alan ve diş diş bir görünüm yansıtan dokudur.

Resim51: Ortada siyah sarı renkte olan bölüm dişeme, her iki yanındaki sarı bölüm de sızıdır

3.2.3-Kullanılan örgüler

Kutnu kumaşlarda kullanılan örgü, genellikle çözgü satenidir. Saten örgü çözgüde kullanılan ipek ipliğinin parlaklığını daha çok ortaya çıkarır. Çözgü, saten örgüsüyle ve kumaşın sıklığıyla atkıda kullanılan pamuk ipliğinin kumaş yüzeyinde görünmemesi sağlar. Atkıda kullanılan pamuk ipliği, aynı ağızlıktan bir defada iki kez atılmakta ve

⁵³ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri, 2001, s.19

⁵⁴ İsmail Öztürk, **Dokumaya giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.104

kumaşın kalınlaşmasına neden olmaktadır. Kumaşın kalınlığını sıklıklar da etkilemektedir.

Kutnu kumaşlara değinen kayıtlarda, genel olarak toplam çözgü tel sayısının 5500 tel olduğu belirtilmektedir.

Mamul kumaş eninin yaklaşık 60 cm. olduğu düşünülürse, cm.deki çözgünün hayli sık olduğu görülür.⁵⁵

Kalem bölümünde 6/1 saten, sızı bölümünde bezayağı ve dişeme bölümünde çözgü yönünde rips örgüleri görülmektedir.⁵⁶

Kutnularda kullanılan örgüler düz, çiçekli ya da ikat türlerine göre değişir.

Düz kutnular çözgü sateni ya da bezayağı ile dokunan kutnulardır. Hindiye ve kemha kutnu türleri günümüzde dokunan düz kutnu çeşitlerindedir.

Resim52: Hindiye kutnu

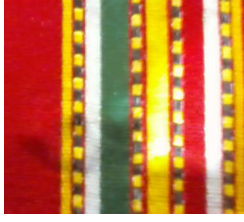

Resim53: Kemha kutnu

Çiçekli kutnular saten örgü tekniğindeki zeminde dişeme ve çiçek dokusu rips örgüsünün uygulandığı kutnulardır. Mercan, çiçekli şahiye, çiçekli kerasi, çiçekli vişneli furuş günümüzde dokunan örneklerdendir.

⁵⁵ Şerife Sezgin, Gelkeneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep'te Dokunan Kutnular, **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu Ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1992**, İzmir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s.414

⁵⁶ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşlarının Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti. Tesileri, 2001, s.19

Resim54: Mercan kutnu

Resim55: Şahiye kutnu

Resim56: Kerasi kutnu

Resim57: Vişneli furş

Bağlama batik kutnular, çözgü iplerinin ikat boyama tekniğiyle boyandığı kutnulardır.⁵⁷

İkat rezerv boyamacılığın iplikler üzerinde uygulandığıdır. İkat boya alması istenmeyen bölgenin koruyucu bir madde ile kapatılmasıyla yapılan desenlendirmedir. Sistem açıktan koyuya ya da koyudan açığa gitmek şeklinde, kapatma maddesine ya da kapatma tekniğine bağlı olarak değişir. İkat tekniğinde iplikler iki ucundan tespit

⁵⁷ İsmail Öztürk, **Dokumaya giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.104

edilerek dokunacak kumaş eninde yayılır. Çözümler grup halinde ipliklerle bağlanarak boya geçirmeyecek malzeme ile kaplanır.⁵⁸

Bağlama batık kutnular saten dokuma tekniğinde ve çoğunlukla dişemeli olarak dokunur. Günümüzde, sedefli bağlama, beyaz taş, bağlamalı furş, zincirli, sarı taş, bağlamalı mehtap ve vişneli darıca gibi çeşitleri vardır.⁵⁹

Resim58: Sedefli bağlama kutnu

Resim59: Beyaz taş kutnu

Resim60: Bağlamalı furş kutnu

⁵⁸ Günay Atalayer “Anadolunun Geleneksel Çözgü Boyama Teknikleriyle Çağdaş Uygulamalar”, **Türk Dünyası Kültür Ve Sanat Sempozyumu, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları**, 2000, s,145-148

⁵⁹ İsmail Öztürk, **Dokumaya Giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.104

Resim61: Zincirli Kutnu

Resim62: Sarı taş kutnu

Resim63: Mehtap kutnu

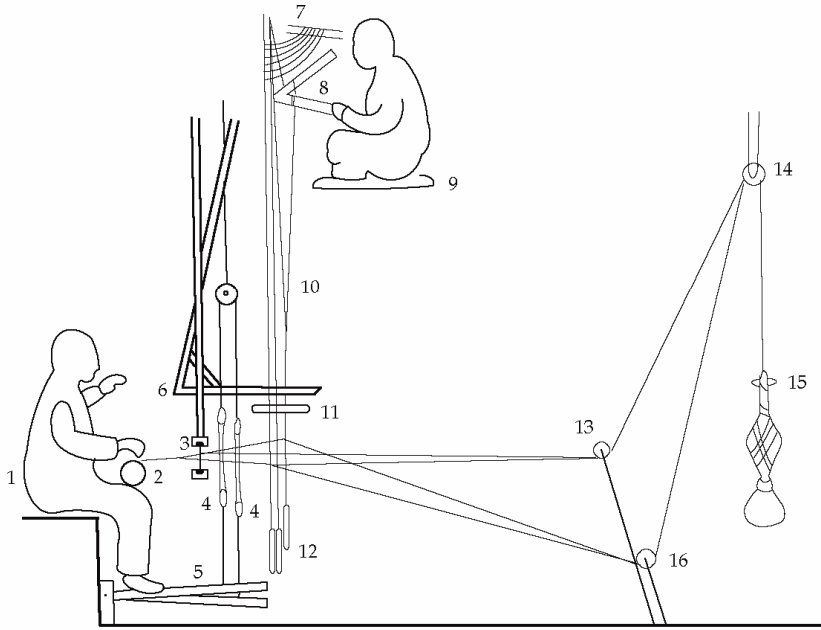

Resim64: Vişneli darıca kutnu

3.2.4-Kullanılan tezgah tipleri

Kutnu kumaşlar çoğunlukla 7 ile 17 çerçevesi, ahşap el tezgahlarında dokunmuşlardır.⁶⁰

Bu tezgahlar kamçılıdır. Kamçı atkılı ipliğinin daha hızlı atılmasını sağlar.

Resim65: Kamçılı tezgah

1.Dokumacı, 2.Kumaş levendi, 3.Dokumacı tarağı, 4.Gücüler, 5.Ayak sürgüsü, 6.Açılı kanca, 7.Programlanmış desen birimini nakş oluşturur ilmekler, 8.Kaldırılmış çekim ipini tutan kanca, 9.Dokumacı çırağı, 10.Çekim ipi, 11.Desen takımı, 12.Çekim iplerini gergin tutan ağırlıklar, 13.Üst çözgü takımı, 14.Çıkırık, 15.Çözgüleri gergin tutan kurşun denge topu, 16.Altın yaldızlı klapdan çözgü takımı

⁶⁰ Şerife Sezgin, Gelkeneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep'te Dokunan Kutnular, **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu Ve Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1992**, İzmir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s.414

Resim66: Bayazhan Gaziantep Kent Müzesinden kamçılı tezgah

Resim67: Gügamer'deki kamçılı tezgah

Resim68: İbrahimli Köyünden kutnu ustası Duran Şahan

Resim69: Pedallar

Resim70: Gücüler

Resim71: Başka bir tezgahın önden görünüşü

Yörede bulunan bu kamçılı el tezgahlarında telleri pamuk ipliğinden olan gücüler kullanılır.

Bu ip gücüler pamuk ipliğinden yapılmaktadır. Bu gücüyle yapılan işleme “süpetleme” denmektedir. Süpetleme işlemi için 2 metre uzunluğunda 40-45 cm eninde ve 2-3 cm kalınlığında “kılıç” adı verilen ahşap düz bir tahta alınır. Bu tahtanın üst kısmına 80-90 cm uzunluğunda yuvarlak sopa bağlanır.Kiriş ipliği adı verilen 16/2 Ne önceden balmumuna batırılarak sağlamlaştırılmış olan pamuk ipliği yuvarlak sopa üzerinden geçirildikten sonra kılıç adı verilen tahta üzerinden gerdirilerek sarılır.Her bir çerçevede 500-700 arası gücü teli bulunması gerektiğinden kılıç tahtasının üzerine de 500-700 arası sarım yapılır.Bu işlemden sonra yuvarlak sopa sarımdan çıkarılır.Üstte kalan iplik boşluğu tahtanın alt tarafına çekilir.Bu boşluklardan çaprazlanarak geçirilen ve zıt yöne aşağıya doğru çekilen iplikler alttan ikinci bir sopaya bağlanır.

Armürlü ve jakarlı makinelerde de dokunan kutnu dokuma ustalarının ve yöredeki satıcıların gözünde kamçılı el tezgahında dokunan kutnular kadar değerli değildir. Kutnu kumaşların dokunduğu kamçılı el tezgahları kumaşın taklit edilmesini de zorlaştırır.

Düz ve ikat kutnular armürlü ve kamçılı tezgahlarda dokunurken çiçekli kutnular armürlü ve jakar tertibatı kamçılı tezgahlarda dokunmaktadır.

Gaziantep’te 2001 yılında 12 tane motorla çalışan armürlü tezgah, 2 tane de jakarlı tezgah kutnu kumaş üretimi yapmaktadır.

Önceleri Gaziantep ve Cuba ,İbrahimli, Güceyli ve Arıl köylerinde 3000-5000 arası el tezgahı kullanılıyor iken 1996 yılında yalnızca Arıl köyünde 80 ve Antep evlerinde de 20 tezgahla üretim yapılmaktadır.⁶¹

3.2.5-Dokuma öncesi işlemler

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Gaziantep’te üretilen kutnu dokumalarında kullanılacak olan çözümlü ipliklerine ,dokuma öncesinde

⁶¹ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri** ,Ankara,Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001,s.38

söküm,boyama,mezekçilik gibi işlemler uygulanır.Daha sonra bu iplikler gücü tellerinden geçirilip,tahar işlemi yapılarak dokumaya hazır hale getirilir.

Söküm işlemi yörede “sökücüler” denilen kişiler tarafından yapılır. Bu işlem yaklaşık 16 metrekarelik bir alana kurulmuş olan bu yörede “devere” hatta bazı kişilerce ayaklı nezik olarak bilinen çözümlü dolaplarında yapılır.⁶²

Dört kanattan oluşan deverenin kanatlar arası uzaklığı 1,80 metre,kanatlarının yüksekliği de 2,00 metredir.Her kanadın eni 15 cm kalınlığı 8 cm dir.Dört köşe olarak yapılan dolabın çevresi 7,20 metredir.⁶³

Resim72: Devere

⁶² İsmail Öztürk, **Dokumaya Giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.101

⁶³ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001,s.24

Resim73: Devere

Resim74: Devere

Resim75: Devere

Resim76: Devere

Resim77: Devere

Dokunan kumaşların boyu genelde 450-500 cm uzunluğunda olduğundan bir kumaş boyu için iki baş çözgü ipliği hazırlanır. İstenilen çözgü tel sayısı sarıldığında ipliklerin çözgü dolabından çözülüp çile haline getirilmesi ve bozulmaması için yörede “bağlık” olarak tanımlanan ipliklerle bağlanır. Bu şekilde hazırlanan çilelere “şenk” adı verilir.⁶⁴

Resim78: Bağlık ipliklerinin bağlanması

⁶⁴ İsmail Öztürk, **Dokumaya Giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.101

Resim79: Şenklerin hazırlanması

Resim80: Şenklerin hazırlanması

Söküm işlemlerinden sonra özel boyahanelere gönderilen çileler boyanması gereken renklerine ayrılır, aynı renge boyanacak olan çileler bir yerde toplanır. Çilelerin boyanmasında 1930 yılına kadar doğal boyalar kullanılırken günümüzde hem ucuzluğundan hem de kolaylığından dolayı kimyasal boyarmaddeler kullanılmaktadır.⁶⁵

İkat boyama tekniğinde ise desenin önceden çizilmesi ve bilinmesi koşulu ile iplikler üzerinde her renk ve hareket için grup bağlamalar yapılmaktadır. Yalnızca en koyu renk ile boyanacak kısımlar açık bırakılır.Daha sonra koyudan açığa doğru bir sıralama izlenerek boyama yapılır.Her boyaya batırmada o boyanın renginde boyanması istenen kısımların üzerindeki bağlar çözülür. Bir önceki boyada üzeri sıkıca sarılı olduğundan boyanmamış olan bu kısım üzerindeki bağlar çözüldükten sonra girdiği boyanın rengini alır. İşlem istenilen renkler elde edilene kadar bu şekilde her ıslatmadan sonra bağlı kısımlar açılarak sürer.En son en açık renklere batırılır.⁶⁶

Kutnu boyamacılığında direkt boyalar kullanılır. Pamuk ve yapay liflerin boyanmasında tercih edilen bu boyalar kullanılması en kolay boyalardır. Tümü suda çözünen direkt boyaların her ne kadar floş için kullanılması önerilse de haslıkları pek iyi olmadığından boyanma sonrası bazı işlemlerin uygulanması gerekmektedir. Bu özellik bilinmesine karşın herhangi bir işlem yapılmayan çileler mezekçiye teslim edilir.⁶⁷

Resim81: Çözgü ipliklerinin boyanması için çilelerinin açılması

⁶⁵ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001,s.29

⁶⁶ Şahin Yüksel Yağan, **Türk El Dokumacılığı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1978, s.121

⁶⁷ Zahide İmer, A.g.k, s.31

Resim82: İpliklerin boyanması

Resim83: İpliklerin boyanması

Resim84: İpliklerin boyanması

Resim85: İpliklerin boyanması

Resim86: İpliklerin boyadan çıkarılması

Resim87: İpliklerin boyadan çıkarılması

Resim88: İpliklerin sıkılması

Resim89: Boyanmış çileler

Mezek olarak tabir edilen işlem 3 aşamadan oluşur. Bunlar; haşillama, elle açma-tarama ve kavuktur. Haşillama; çözgü ipliğinin daha sağlam olması, dokuma esnasında iplik kopmalarının önlenmesi, ipliklerin parlaklık kazanması için yapılır. Yörede “nişeleme”denilen haşillama işleminde, boyalı veya boyasız haldeki çileler büyük bir

leğen içine alınır ve kayısı ağacından elde edilen reçine olan haşıl maddesi kıvamı tahmini olarak hazırlanır.

Resim90: Nişeleme işleminde kullanılan haşıl maddesi

Resim91: Nişeleme işlemi

Elle açma ve tarama işlemi çözü ipliklerinin haşıldan sonra aralarını açmak ve düzgünleştirmektir.

Çözüler, 20 metre uzaklıkta duvara çakılı olan 50 şer cm. uzunluğundaki iki çubuk arasına gerilir.

Resim92: Elle açma işlemi

Resim93: Elle açma işlemi

Haşılanmış ve kuruması için asılmış çözümlü ipliği 50 cm uzunlukta “milef”denilen kalın yuvarlak tahta değneklere sarılır. Kavuklara yörede “şak” denilir. Şakların biraz nemli kalması ve haşıl maddesinin ipek ipliğe iyice nüfuz etmesi için iplik torbalara sarılarak birgün dinlendirilir.

Resim94: Kavuk yapılması

Resim95: Kavuk

Resim96: Kuruması için asılan şaklar

Şaklar küçük leventlere sarılır. Bu küçük leventler dokunacak kumaşın içindeki renklere ve çözgü içindeki renkli iplik sayısına göre hazırlanır.⁶⁸

Son olarak tahar işlemine geçilir. Çözgü ipliklerinin tek tek gücülerden ve taraktan geçirilme işlemidir. Kutnuculukta iki farklı tip gücü vardır. Armürlü ve jakarlı tezgahlarda kullanılan gücüler tel, kamçılı el tezgahlarında olan gücüler ise ip gücüdür. İplikler çaprazlanarak geçirildikten sonra alttan bağlanma işlemine “çatma” denir.

Süpetlenmesi ve çatması bitmiş olan çerçeveler hazırlandıktan sonra taharlanma işlemine geçilir.

Son işlem taraktan geçirme işlemidir. Kumaşın deseni ve sıklığına göre belirlenen tarak numarasına göre hazırlanan tarak dişlerinden 3'er 4'er 5 'er hatta 6'şar tel geçirilir. Böylece dokumaya hazırlık işlemleri tamamlanmış olur.

⁶⁸ İsmail Öztürk, **Dokumaya Giriş: Halı, Düz Dokumalar Ve Dokuma Kumaşların Üretim Teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007, s.102

Resim97: Tahar şlemi

Resim98: Tahar işlemi

Resim99: Tahar işlemi

3.2.6-Dokuma sonrası işlemler

Kutnu kumaşlara yapılan işlemler tavlama ve nişeleme, cenderleme ve mengeneden geçirme işlemleridir.

Tavlama ve nişeleme işlemi kumaşı haşıl maddesi ile nemlendirme işlemidir. Su ve nişasta ile hazırlanan madde kumaşa serpilir. Serpme işlemi çalı süpürgesiyle yapılır. Bu maddenin kumaşa işlenmesini sağlamak için kumaş katlanır ve üzerine ağırlık konularak bir gün dinlenmeye bırakılır.

Resim100: Dokuması biten kumaşın makineden alınması

Resim101: Nişeleme işlemi

Resim102: Çalı süpürgeyle nişeleme işlemi

Nemi ayarlanan kumaş cendere makinesine verilir. Cendere bir çeşit ütöleme işlemi yapar. Silindirler birbirine ters yöndedir. Silindirlerden oluşan cenderede kumaş sıkışarak basınç altından geçerken yüzeyi parlar ve iplikler ezilerek doku gözenekleri kapanır.

Cenderedeki kumaş tek katlıdır. Ancak bazı zamanlarda kumaşlarda hareli görüntüler yapılır. Bu görüntü için de kumaş nemli ve ikiye katlanmış halde cendereye konulur. Böylece kumaş üzerinde bazı yerlerde parlak bazı yerlerde de mat hareli yüzeyler oluşur.

Resim103: Kumaşın cendere için katlanması

Resim104: Kumaşın cenderelenmesi

Resim 105: Kumaşın cenderelenmesi

Son işlem mengeneden geçirme işlemidir. Kumaşa düzgünlük ve parlaklık verme işlemi birkaç top kumaşın katlanıp üst üste yığılması ile basınç altında 24 saat sıkıştırılması ve dinlenmesi işlemidir.⁶⁹

⁶⁹ Zahide İmer, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri**, Ankara, Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001,s.56

3.3-Kutnu türleri

Kutnuları türlere ayırmanın farklı yöntemleri vardır. Türler desenlerine göre, ya da çözgü tel sayılarına yani kumaş ağırlığına göre yapılabilir. .Bu türler de kendi aralarında farklı tiplere ayrılabilirler.

3.3.1-Desenlerine göre kutnu türleri

Bu türler düz, çiçekli ve bağlama batik kutnulardır. Bu grup örgü farkı gözetmeden sadece desenlerine göre yapılmaktadır. Düz kutnulara desen tek renk ya da birkaç renk olabilir. Tek renk olanlarından elvanlı kutnu tek renktir. 50 cm eninde dokunur. 1cm deki çözgü tel sayısı 64 tür. İkiye katlanmış pamuk ipliği cm de 10 tel olarak yapılmaktadır. Örgüsü bezayağıdır. İki renk olan kutnulara ince kalem kutnu sarı ve koyu mavi renktedir. 1 cm deki çözgü tel sayısı 56 dır. 1 cm deki atkı tel sayısı ikiye katlanmış olarak 10 teldir. Kumaş eni 50 cm dir. 4 tel sarı ve 28 tel koyu mavi ipliğin yan yana gelmesinden oluşur. Örgüsü elvanlı kutnu gibi bezayağıdır. Yine 2 renk ile desenlendirilen kemha kutnu 7 li çözgü sateni örgüsüyle dokunmaktadır. Kumaş eni 63 cm ve 1 cm deki çözgü tel sayısı 61 dir. 1 cm deki atkı tel sayısı ikiye katlanmış olarak 11 dir. Deseni 114 tel ve 12 tel beyaz çözgü renk raporu yapmaktadır. Çok renkli düz kutnulara hindiye kutnu örnek olarak verilebilir. Kumaş eni 63 cm 1 cm ye düşen tel sayısı 60 dır. Siyah, kahve rengi, yeşil, turuncu ve beyaz renklerin yan yana gelmesiyle oluşur. 12 tel beyaz, 80 tel turuncu, 12 tel beyaz, 80 tel siyah, 12 tel beyaz, 80 tel kahverengi, 12 tel beyaz ve 80 tel yeşil rengin yan yana gelmesinden oluşan bir desene sahiptir. Çiçekli kutnulara bazıları çiçekli furş, çiçekli şahiye ve kerasidir. Çiçekli furşun eni 63 cm'dir. Çözgü sıklığı cm 'de 62 , atkı sıklığı cm 'de 11 teldir. Kırmızı, mavi, sarı, siyah, mor ve beyaz renklerden oluşur. Çiçek bölümü mor ve beyaz renkte dokunmuştur. Çiçekli şahiye de teknik olarak aynı özelliklere sahiptir. Çiçekli furştaki mavi rengin yerine çiçekli şahiyede yeşil gelmiştir. Çiçek motifi aynıdır. Hem kırmızı beyaz hem de mor beyaz renkli çiçek bölümleri vardır. Kerasi de aynı ende ve aynı

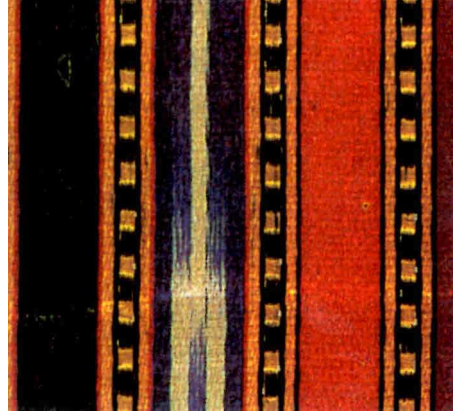
sıklıklarda dokunmaktadır. Pembe, yeşil, sarı, mor, siyah ve sarı renklerden oluşur. Çiçek bölümü mor sarı renklerinden oluşur. Diğerlerinden farklı olarak sarı ve siyah renklerde balıksırtı görüntüde dişeme dokusuna sahiptir. Bağlama batik kutnulara örnek olarak bağlamalı mehtap ve bağlamalı darıca verilebilir. Atkı sıklığı 11 ve çözgü sıklığı 63 olarak 63 cm. eninde dokunmuştur. Turuncu, yeşil, sarı, siyah, mavi bağlama ve kırmızı bağlama renkleri kullanılmıştır. Bağlamalı darıca kutnunun kumaş eni 63 cm.'dir. Cm.'deki çözgü tel sayısı 62, atkı tel sayısı 11' dir. Kırmızı, siyah, sarı ve siyah bağlama renklerinden oluşur.

3.3.1-Kumaş ağırlıklarına göre kutnu türleri

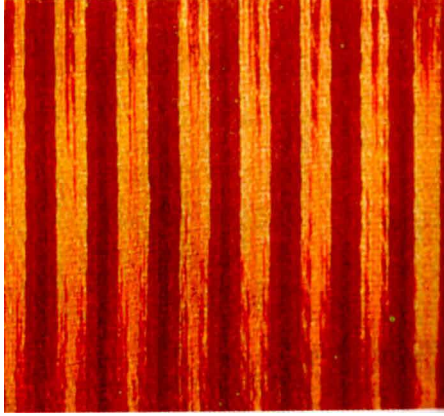
Bu şekilde kutnu kumaşları türlerine ayırmak aynı zamanda kullanım alanlarına göre de bir tanım yapmak sonucunu çıkartır. Çünkü bu araştırmada kutnu kumaşların hem döşemelik hem de giysilik kumaş olarak kullanıldığı görülmüştür. Kalın olanların yani çözgü sıklığı nedeniyle ağırlığı fazla olanların döşemelik, az olanların da giysilik olarak kullanıldığı düşünülebilir. Bazı araştırmacılar kutnuları sadece toplam çözgü tel sayısına göre tanımlayarak yöredeki diğer çizgili ve aynı hammaddelerle yapılan kumaşlardan ayırırlar. 4000 tel çözgü sayısı olan kutnuya benzer buldukları kumaşlardan 3000 çözgü teliyle dokunanlara alaca, 2000 çözgü teli olanları da meydanıye olarak gruplandırır. Oysa kutnu satıcıları tümüne kutnu demektedir. 4000 çözgü tel sayısıyla dokunan kutnular genellikle çözgü sateni örgüyle dokundukları ve cm de daha çok çözgü teline sahip oldukları için daha parlaklardır. Hemen hepsinin kumaş eni 63 cm dir. Sultan, kerasi mecdiyeler bu gruptandır. 3000 çözgü teli olan kutnular bezayağı örgülü, az renkli ve 50 cm kumaş enine sahip kutnulardır. Bunlardan bazıları şalşapik, Osmaniye, ince kalem gibi kutnulardır. Cm ye düşen tel sayısı da az olduğundan kumaş ince ve hafifdir. 2000 çözgü teliyle dokunan kutnular da örgüleriyle ve kumaş enleriyle 3000 tel sayısına sahip olanlar gibidir. Kemha, mekkavi, çitari, mülfüs gibi kutnular bu tür kutnuların tiplerinden birkaçıdır.

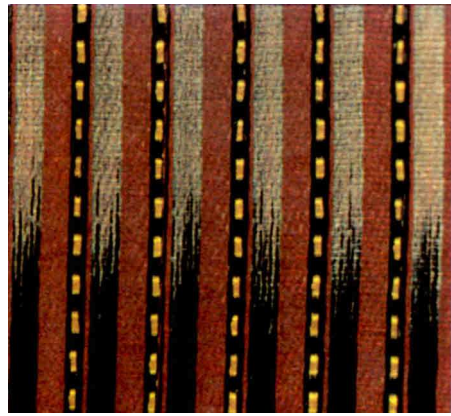
Resim 106: Bağlamalı Darıca

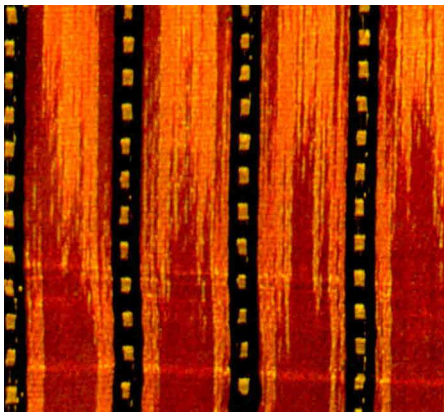
Resim 107: Bağlamalı Mehtap

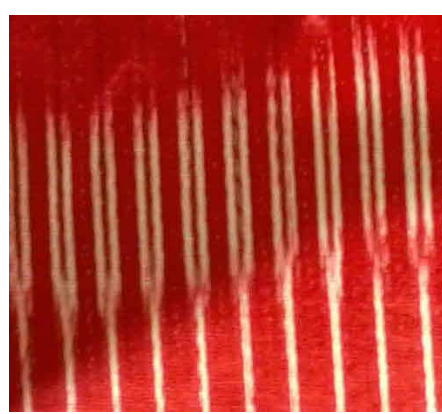
Resim 108: Bağlamalı Sarı tas

Resim 109: Bağlamalı Sedefli

Resim 110: Bağlamalı Zencirli

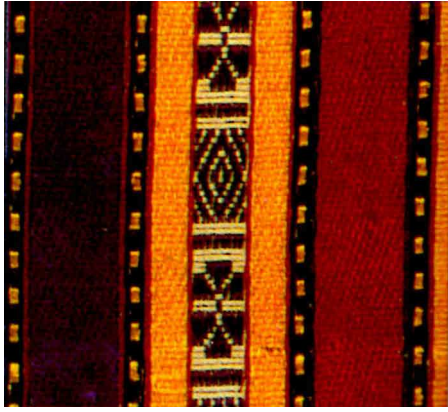
Resim 111: Beyaz Tas

Resim 112: Bayraklı Mecidiye

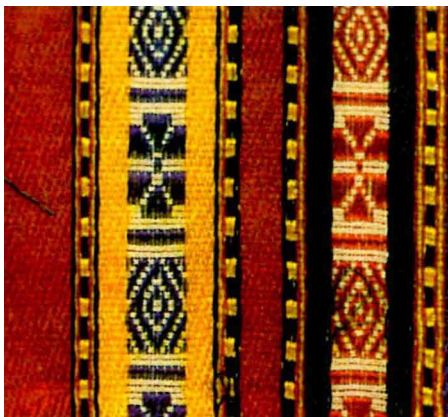
Resim 113: Çiçekli Mecidiye

Resim 114: Çiçekli Furş

Resim 115: Çiçekli Kırmızı Furş

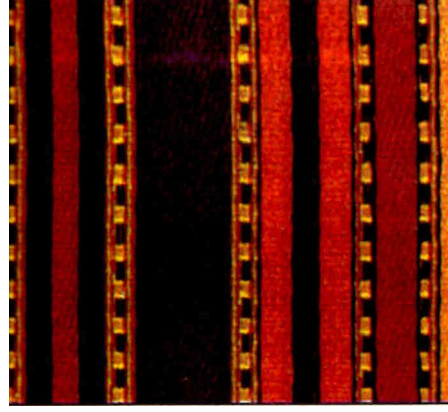
Resim 116: Çiçekli Şahiye

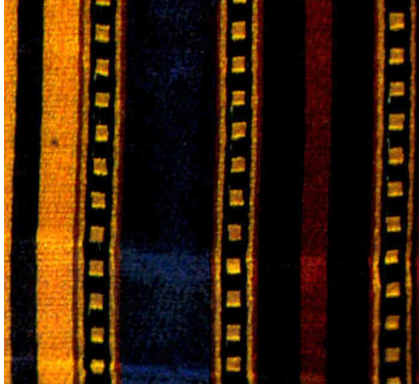
Resim 117: Çingene

Resim 118: Furş

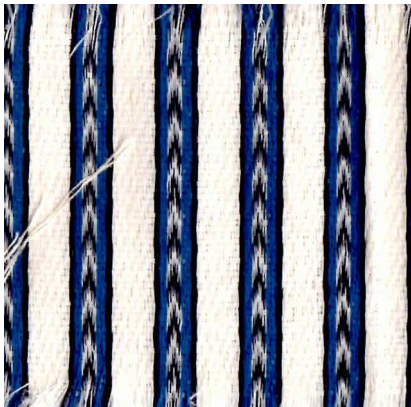
Resim 119: Düz Mecidiye

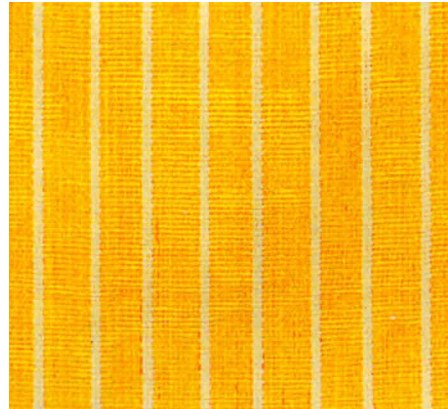
Resim 120: Sultan

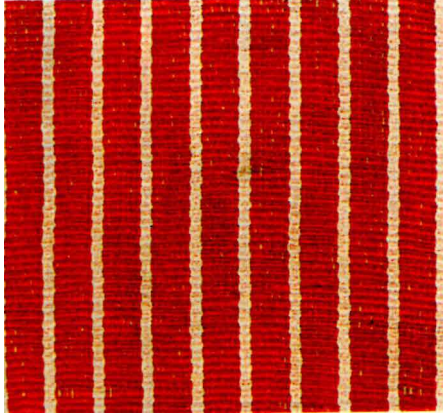
Resim 121: Yeşil İnci

Resim 122: Zefir

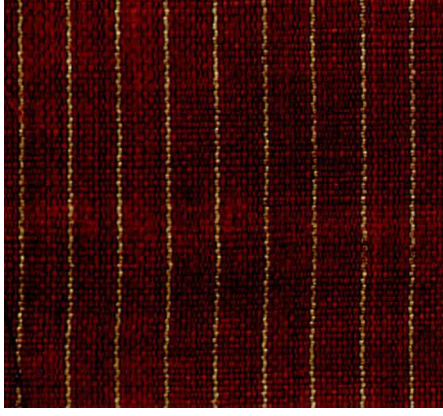
Resim 123: Sarı Meydaniye

Resim 124: İnce Kalem Meydaniye

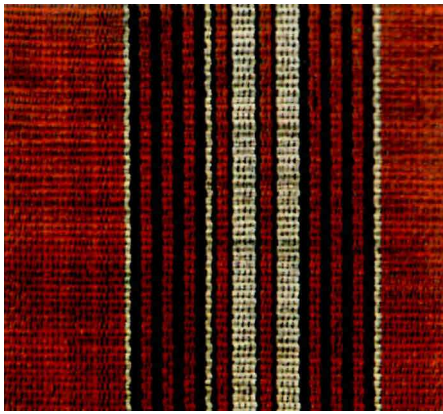
Resim 125: Sarı Meydaniye

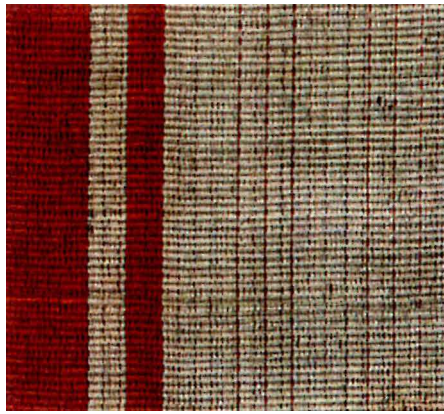
Resim 126: Müflüs

Resim 127: Kemha

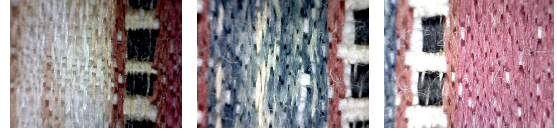
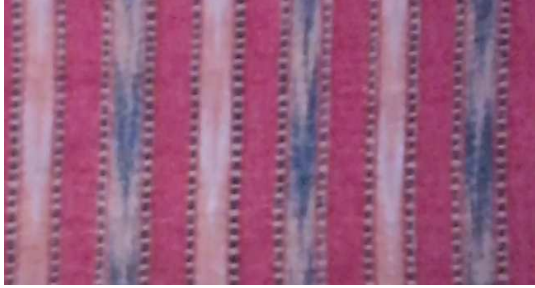

Resim 128: Şaliye

Resim 129: Eli Şalşapik

TABLO 1: KENAN ÖZBEL KOLLEKSİYONUNDA BULUNAN KUTNU

KUMAŞ ENİ: 2

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 63

KUMAŞ ENİNDE : 3

ATKI TEL SAYISI:1CM DE:22 (TEK KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:4

RENK DAĞILIMI:44 TEL KIRMIZI

32 TEL TURUNCU

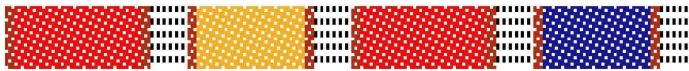
32 TEL MAVİ

6 TEL SİYAH

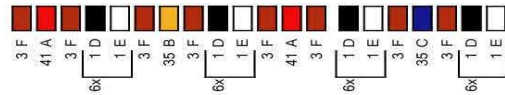
6 TEL BEYAZ

5 TEL KİREMİT

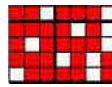
ÇÖZGÜ VE ÖRGÜ RENK RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

ARMÜRÜ:

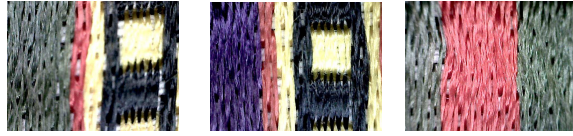
1 Fiziksel analizler Elif Alan

2 Koleksiyonda bulunan ve incelenen bu kumaşın tezgah eni bilinmemektedir.

3 Tezgah eni bilinmediği için bu bilgi hesaplanamamaktadır.

4 Tarak numarası bulunamamıştır.

TABLE 2: GAZİANTEP'TEN ALINAN SULTAN

KUMAŞ ENİ:63 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 62

KUMAŞ ENİNDE : 3906

ATKI TEL SAYISI:1CM DE:10 (ÇİFT KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:14 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:1000 TEL KIRMIZI

896 TEL SARI

864 TEL MOR

448 TEL SİYAH

704 TEL YEŞİL

ÇÖZGÜ VE ÖRGÜ RENK RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

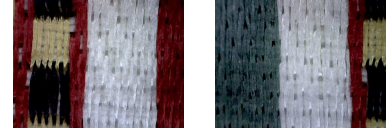
ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 3: GAZİANTEP'TEN ALINAN MERCAN

KUMAŞ ENİ:63 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 61

KUMAŞ ENİNDE : 3843

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 10 (ÇİFT KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:14 DİŞ/CM 4

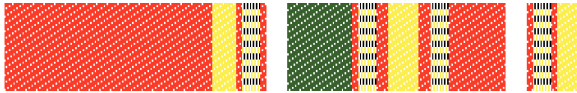
RENK DAĞILIMI:2120 TEL KIRMIZI 280 TEL BEYAZ

760 TEL SARI

430 TEL YEŞİL

240 TEL SİYAH

ÇÖZGÜ VE ÖRGÜ RENK RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

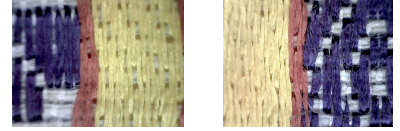
ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 4: GAZİANTEP'TEN ALINAN ÇİÇEKLİ FURŞ

Dijital mikroskop görüntüsü

KUMAŞ ENİ:63 CM

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 61

KUMAŞ ENİNDE : 3896

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 11 (ÇİFT KAT) BEYAZ

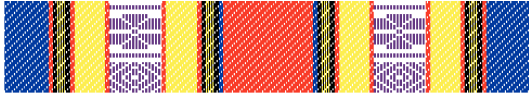
TARAK NUMARASI:14 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:984 TEL KIRMIZI 272 TEL BEYAZ

720 TEL MAVİ 512 TEL MOR

1024 TEL SARI 384 TEL SİYAH

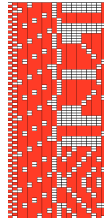
BİRİM RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

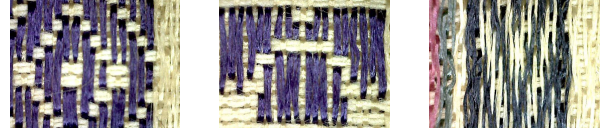
ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 5: GAZİANTEP'TEN ALINAN KERASİ

KUMAŞ ENİ:63 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 61

KUMAŞ ENİNDE : 3872

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 11 (ÇİFT KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:14 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:728 TEL PEMBE

640 TEL SİYAH

728 TEL YEŞİL

576 TEL MOR

1200 TEL SARI

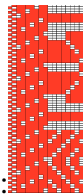
BİRİM RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

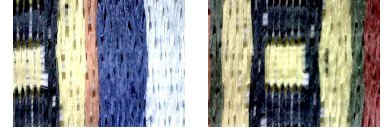
ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 6 :GAZİANTEP'TEN ALINAN BAĞLAMALI MEHTAP

KUMAŞ ENİ:63 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 61

KUMAŞ ENİNDE : 3836

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 10 (ÇİFT KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:14 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:680 TEL MAVİ BAĞLAMA 448 TEL SİYAH

680 TEL KIRMIZI BAĞLAMA 704 TEL SARI

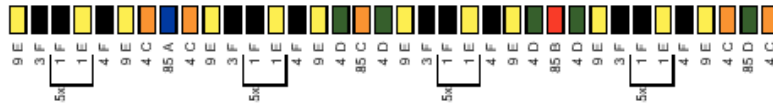
728 TEL TURUNCU

728 TEL YEŞİL

BİRİM RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 7: GAZİANTEP'TEN ALINAN SARI MEYDANIYE

KUMAŞ ENİ:50 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 58

KUMAŞ ENİNDE : 2900

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 10 (ÇİFT KAT) BEYAZ

TARAK NUMARASI:17 DİŞ/CM , 4 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:250 TEL BEYAZ

2650 TEL SARI

BİRİM RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

TABLO 8: GAZİANTEP'TEN ALINAN BELURİYE

KUMAŞ ENİ:50 CM

Dijital mikroskop görüntüsü

ÇÖZGÜ TEL SAYISI: 1CM. DE : 56

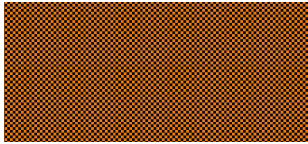
KUMAŞ ENİNDE : 2800

ATKI TEL SAYISI:1CM DE: 10 (ÇİFT KAT) SİYAH

TARAK NUMARASI:17 DİŞ/CM , 4 DİŞ/CM 4

RENK DAĞILIMI:2800 TEL TURUNCU

BİRİM RAPORTU:

ÇÖZGÜ RENK RAPORU:

1 A

ARMÜRÜ:

1 Fiziksel analizler Elif Alan

4 Bu bilgi Zahide İmer'in Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri kitabından alınmıştır.

SONUÇ

Gaziantep yöresi, el sanatlarının günümüzde de korunduğu ve üretiminin sürdürüldüğü yörelerimizdendir. El sanatları hem günlük kullanımda yerini korumakta hem de yöreye gelen yerli ve yabancı turistlere hediyelik eşya olarak satılmaktadır. Bu yüzden de yok olmamış varlığını günümüze dek sürdürmüştür.

Çok çeşitli el sanatı ürünleri gerek atölyelerde, gerekse Gaziantep Üniversitesi denetimindeki Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi'nde üretilmektedir. Kutnu dokumacılığı da üretimi sürdürülen el sanatları içinde yer almaktadır. Hediyelik eşya olarak talep görmesi dışında yöresel halk oyunu kostümleri için de kullanılmaktadır.

Kutnu kumaşlar diğer el sanatlarından izler taşır. Kutnularla yemenilerin, abaların ve şalların renk benzerlikleri, kilimlerdeki çizgiler, sedef kakmacılığındaki çiçek motifleri el sanatlarının birbiriyle etkileşimini gözler önüne serer. Kutnu kumaşlar farklı alanlarda araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Araştırmacılar kendi alanlarında konuyu irdelemiş ve yayınlamışlardır.

Günümüzde dokunan Gaziantep kutnu kumaşlarının çözümleri floş atıkları pamuktur. İlk kutnu örneklerinin çözümleri ipek iken günümüzde değişmiştir. Ancak dünyada doğal elyafla dokunan kumaşlara ilginin arttığı göz önüne alınırsa floş yerine ipek iplikle dokunacak kutnuların daha çok ilgi göreceği kesindir. Bu yüzden ülkemizdeki ipek böcekçiliği üretimini de destekleyeceği düşünülebilir. İpek elyafın boyanmasında kullanılan boyarmaddelerin ustalarca göz kararı kullanılması kumaş kalitesini ve renk haslıklarını da değiştirmektedir. Renk haslığı ve sürtünme haslığı gibi geliştirilebilir konularda projeler hazırlanarak, kutnuların kullanım alanı geliştirilebilir. Doğal elyafla dokunmuş ve doğru şekilde boyanmış olan kumaşlar giysilik, döşemelik kumaş olarak da değerlendirilebilir. Gaziantep Ticaret Odasının konu ile ilgili (ipek alımı ve kalite v.b.) desteği talebin artmasını sağlayabilir.

Talebin artması ile az sayıda usta tarafından üretimi sürdürülen kutnu dokumacılığı daha çok bilinir ve üretimi artabilir. Bu da yöre için istihdamın artmasına neden olur. Yörede geçmişte dokunmuş örnekler toplanarak bir müzede korunabilir ve sergilenabilir ve bellek oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi Cilt 13, İstanbul, Hürriyet Ofset Matbaacılık, 1994

ATASOY Nurhan, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, Şerife Atlıhan, Reyhan Alp, Ayşe Kardiçalı, Julian Raby, Alison Effeny **İpek Osmanlı dokuma sanatı**, İstanbul, Teb İletişim Yayıncılık A.ş. 2001

ATALAYER Günay, **Dünden Bugüne Anadolu'da Kumaş Dokuma Sanatı**, Türk Kültüründe Sanat Ve Mimari, İstanbul 1993

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 14. Cilt, İstanbul, İnterpress Basın ve Yayıncılık A.ş. Milliyet Gazetecilik,

DALSAR Fahri, **Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik**, İstanbul, İstanbul Üni. Yayınları, 1960

Gaziantep Üniversitesi Gaziantep El Sanatlarını Koruma ve Geliştirme Merkezi, **Geçmiş Bugüne Taşıyan Eller**, Gaziantep Üniversitesi Matbaası, Haziran 2006

ÖKSÜZ Ayşe , Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

GÜRSU Nevber, **Türk Dokumacılık Sanatı: Çağlar Boyu Desenler**, İstanbul, Redhouse Yayınevi,1988

HASAN Remzi Çitçi-Şakir Sabri Yener, **Osmanlı Devletinin son yıllarında Gaziantep'te sanat ve ticaret dalları**, Gaziantep, Gaziyurt matbaası ,1999

İMER Zahide, **Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca Ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri** ,Ankara,Yücel Ofset Ltd.Şti.Tesileri,2001

İNALCIK Halil,**Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İstanbul , Mas Matbaacılık Aş.. 2008

KUŞOĞLU Mehmet Zeki, **Dünkü Sanatımız Kültürümüz**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1994

Milliyet Büyük Ansiklopedi Cilt 5, İstanbul, Milliyet Yayın A.Ş. Tarabya Matbaa Tesisleri, 1990

ÖZTÜRK İsmail, **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**, Ankara, Özdemir Basım Yayın ve Dağıtım Ltd Şti, 1994,

ÖZTÜRK İsmail, **Dokumaya giriş: Halı, Düz dokumalar ve dokuma kumaşların üretim teknikleri**, Ankara, Mor Fil Yayınları, 2007

T.C.Gaziantep Valiliği, **Gaziantep El ve Ev Sanatları**, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005

TEZ Zeki, **Tekstil Ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi** , İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2009

TEZCAN Hülya, **Atlaslar Atlası**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993

TOSUN Suzan, **İl Tanıtım Rehberi 10 Şehir**, İstanbul, Dünya Yayınevi, 1991

YAĞAN Şahin Yüksel, **Türk El Dokumacılığı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1978

Yurt Ansiklopedisi Cilt 4, İstanbul, Anadolu Yayıncılık A.Ş. , 8 Kasım 1982

MAKALELER

ALTAY Fikret, “Türk Kumaşları”, **Sanat Dünyamız**, Sayı 1, İstanbul, 1994

Salman Fikri, “Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz”,**Sanat Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı:6, Ankara, 2004

KUŞOĞLU Mehmet Zeki , “Antep kuşakları şalları”,**İlgi dergisi**, sayı 47, İstanbul, 1986

BİLDİRİLER

ATALAYER Günay, “Güneydoğu Anadolu’ dan Seçilmiş Dokumalar Üzerine Öneriler”
GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri 12-13 Ekim 2001 Gaziantep, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yücel Ofset, 2002

ATALAYER Günay, “Anadolu Dokumacılığında İkad Geleneği Ve Çağdaş Bir Yaklaşım”, **Türkiye’de El Sanatları Geleneği Ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildirileri**

ATALAYER Günay, “İpek Yolundan Günümüz Tasarımına “Kutnu”, **7. Milletlerarası Türk Kongresi 26-30 Haziran 2006**

BAYRAM Emine, “Osmanlıdan günümüze Gaziantep’te Giyim Kuşam Örneklerinden Aba”, **Osmanlı döneminde Gaziantep sempozyumu**, Gaziantep, 2000 Arsan Basın Yayın Reklamcılık A.ş.,

NUTKU Özdemir, “17. Yüzyıl Saray Kumaşları”, **2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu 18-20 Kasım 1982** İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1984

ÖNLÜ Nesrin, “18-20 Kasım 1992 İzmir, Geleneksel Dokumalarda Çizgi Desenli Kumaşlar ve Günümüzdeki Durumu” **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994

ÖZKAN Halil, “Gaziantep Yöresi El Sanatları Sorunları Ve Çözüm Önerileri”, **Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu 07-15 nisan 2000**, Antalya, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Altıntuğ Matbaası,2000,

SEZGİN Şerife,”Geleneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşlar Ve Gaziantep’te Dokunan Kutnular”, **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü Kamu V e Özel Kuruluşlarda Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Sempozyumu Bildirileri**,18-20 Kasım 1992 İzmir,Türk Tarih Kurumu Basımevi,1994

KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

Ahmet Özbek

Duran Künc

Ali Bayram Bakır

Kasım Kaygın

RESİM LİSTESİ

Resim1: Büyük Atlas, İstanbul, Satgı Yayınevi, s.31

Resim2: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim3: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim4: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim5: Fotoğraf Elif Alan
Resim6: Fotoğraf Elif Alan
Resim7: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim8: Fotoğraf Elif Alan
Resim9: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim10: Fotoğraf Elif Alan
Resim11: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim12: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim13: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim14: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim15: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim16: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim17: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.78
Resim18: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.79
Resim19: Fotoğraf Elif Alan
Resim20: Fotoğraf Elif Alan
Resim21: Fotoğraf Elif Alan
Resim22: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim23: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim24: Fotoğraf Neğe Doruk
Resim25: Fotoğraf Elif Alan
Resim26: Fotoğraf Neğe Doruk
Resim27: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)
Resim28: Fotoğraf Elif Alan
Resim29: Fotoğraf Elif Alan
Resim 30: Fotoğraf Elif Alan

Resim31: Fotoğraf Neşe Doruk

Resim32: Fotoğraf Neşe Doruk

Resim33: Fotoğraf Neşe Doruk

Resim34: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim35: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim36: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim37: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.59

Resim38: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.64

Resim39: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları, Gaziantep, Sertaç Tanıtım, 2005, s.63

Resim40: Mehmet Zeki Kuşoğlu, “Antep kuşakları şalları”,İlgi dergisi, sayı 47, İstanbul, 1986,s.35

Resim41: ATASOY Nurhan, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, Şerife Atlıhan, Reyhan Alp, Ayşe Kardiçalı, Julian Raby, Alison Effeny İpek Osmanlı dokuma sanatı, İstanbul, Teb İletişim Yayıncılık A.ş., 2001

Resim42: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.72

Resim43: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.109

Resim44: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.111

Resim45: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.190

Resim46: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.200

Resim47: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, s.203

Resim48: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, 218

Resim49: TEZCAN Hülya, Atlaslar Atlası, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1993, 217

Resim50: Fotoğraf Elif Alan

Resim51: Fotoğraf Elif Alan

Resim52: Fotoğraf Elif Alan

Resim53: Fotoğraf Elif Alan

Resim54: Fotoğraf Elif Alan

Resim55: Fotoğraf Elif Alan

Resim56: Fotoğraf Elif Alan

Resim57: Fotoğraf Elif Alan

Resim58: Fotoğraf Elif Alan

Resim59: Fotoğraf Elif Alan

Resim60: Fotoğraf Elif Alan

Resim61: Fotoğraf Elif Alan

Resim62: Fotoğraf Elif Alan

Resim63: Fotoğraf Elif Alan

Resim64: Fotoğraf Elif Alan

Resim65: ATASOY Nurhan, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, Şerife Atlıhan, Reyhan Alp, Ayşe Kardiçalı, Julian Raby, Alison Effeny İpek Osmanlı dokuma sanatı, İstanbul, Teb İletişim Yayıncılık A.ş., 2001

Resim66: Fotoğraf Elif Alan

Resim67: Fotoğraf Elif Alan

Resim68: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim69: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim70: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim71: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim72: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim73: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim74: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim75: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim76: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim77: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim78: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim79: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim80: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim 81: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim82: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim83: T.C.Gaziantep Valiliği, Gaziantep El ve Ev Sanatları tanıtımı (CD)

Resim84: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim85: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim86: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim87: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim88: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim89: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim90: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim91: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim92: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim92: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim93: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim94: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim95: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim96: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim97: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim98: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim98: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim99: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim100: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim101: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim102: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim103: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim104: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim104: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim105: Ayşe Öksüz'ün yapımcılığını yaptığı Ellerin Türküsü adlı Kanal B programı

Resim106: Fotoğraf Elif Alan

Resim107: Fotoğraf Elif Alan

Resim108: Fotoğraf Elif Alan

Resim109: Fotoğraf Elif Alan

Resim110: Fotoğraf Elif Alan
Resim111: Fotoğraf Elif Alan
Resim112: Fotoğraf Elif Alan
Resim113: Fotoğraf Elif Alan
Resim114: Fotoğraf Elif Alan
Resim115: Fotoğraf Elif Alan
Resim116: Fotoğraf Elif Alan
Resim117: Fotoğraf Elif Alan
Resim118: Fotoğraf Elif Alan
Resim119: Fotoğraf Elif Alan
Resim120: Fotoğraf Elif Alan
Resim121: Fotoğraf Elif Alan
Resim122: Fotoğraf Elif Alan
Resim123: Fotoğraf Elif Alan
Resim124: Fotoğraf Elif Alan
Resim125: Fotoğraf Elif Alan
Resim126: Fotoğraf Elif Alan
Resim127: Fotoğraf Elif Alan
Resim128: Fotoğraf Elif Alan
Resim129: Fotoğraf Elif Alan

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: KENAN ÖZBEL KOLLEKSİYONUNDA BULUNAN KUTNU

TABLO 2: SULTAN

TABLO 3: MERCAN

TABLO 4:ÇİÇEKLİ FURŞ

TABLO 5: KERASİ

TABLO 6: BAĞLAMALI MEHTAP

TABLO 7: SARI MEYDANIYE

TABLO 8: BELLURİYE

SÖZLÜK

Anthap: Ermenilerce “Kraliçe Ani’ye adanmış toprak”

Bağlık: İstenilen çözgü tel sayısı sarıldığında ipliklerin çözgü dolabından çözülüp çile haline getirilmesi ve bozulmaması için kullanılan iplikler.

Cendere: Ters yönde dönen silindirleri olan kumaşı ütölemek için kullanılan düzenek.

Denye: İplik numaralandırma sistemidir. 9000 metresi 1 gram gelen ipliğin kalınlığı 1 denyedir.

Dişeme: 6 atkı ve 8 ya da 12 çözgü teli arasında değişen sarı ve siyah renkte çözgü tellerinden oluşan kalem dokusu ile çiçek motifli doku şeritlerinin aralarında yer alan ve diş diş bir görünüm yansıtan doku.

Gomalak cila: Sedef kakmacılığında parlatmak için kullanılan bir çeşit reçine.

Hank: Pamuk ve ipek iplikler için kullanılan ve 768 metre olan uzunluk birimi.

Harat: Zurna yapan kimseler.

Kalem: Kutnu dokumaların yüzeyinde görülen kalın çizgiler.

Köşger: Farsça "keşfger" kelimesinden gelişmiş olup, ayakkabı yapan kişi.

Libre: 453,6 gram olan ağırlık birimi.

Linter: Pamuk tohumu.

Milef: Haşıllanmış ve kuruması için asılmış çözgü ipliğinin 50 cm uzunlukta sarıldığı yuvarlak değnek.

Nişeleme: Çözgü çilelerinin haşıllanması işlemi.

Şak: Çözgü ipliği kavukları.

Şenk: Kutnuların çözümlerini boyamak için hazırlanan çileler.

Sızı: Her kalemin başında ve sonunda yer alan çok ince çizgisel dokuma kısımlar.

Süpetleme: İp gücülerin hazırlanması işlemi.

Tavlama: Kumaşı haşıl maddesi ile nemlendirme işlemi.

Zira: Yaklaşık olarak 54,5 cm. ye eşit gelen bir uzunluk ölçüsü.